

ՔՐԻՏՈՍԱԿՆԷ

ՀԱՆՔԷՄ

Ազգային, Գրտական, Գրական եւ Քաղաքական

ԻԱ. ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 39

||

27 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1903

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Լոյսի Հանգրուանը

Քրիստոնեական կաթարած հոգեւոր յեղափոխումը՝
Հոռոմեական աշխարհին մէջ. (Պատմագիտական
Ուսումնասիրութիւն)

Մեծ Դիւրք

Կնոջ վասթարացումը

Ամպերէն վեր շոգեմաւ մը

Գիտական աշխարհը յեղափոխուած. — Հրաշալի նոր
տարր մը բնութեան մէջ. — Անոր ահարկու եւ
ապշեցուցիչ կարողութիւնները:

Գարուս քղբասարական գործունեութիւնը. — Մա-
գումը. — Իր կեանքը՝ մեր օրերուն

ԵՆՈՎԻ ԱՐՄԷՆ

ՄԱՐԿՈՍ ԱՂԱԲԷԳԵԱՆ

ՓԱՌՆԱԿ ԻՍԲԷՆՏԷՐԵԱՆ

ՄԱՌԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ԱՐՄ.

ՏՈՒԹ. Հ. Ս. ՃԷԼԱԼԵԱՆ

X.

Յաջորդ թիւով պարգեւաւոր գրական մեքում մը կը բացուի *Բիւրակներ*
մէջ: Կարդալ ներկայ թիւը:

Հատը 40 փաթա

ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ Կ. ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

1894-1895

Ազգային, Գիտական, Գրական եւ Փառափախական

ԻԱ. ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 39

II

27 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1903

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1. ԲԻԻՐԱԿՆ Շաբաթաբերքի Տարեկան բաժնեգինն է Պալսոյ եւ Գաւառներու համար 50 դրո., Արսասան-մանի համար՝ 5 բուպլի. կամ 12 ժրանք կամ 2 $\frac{1}{2}$ տլար, քրթասաւուրեան ծախք մեր վրայ:— 2. Ձեռքէ կը ծախուի հասք 40 փաւայի:— 3. « ԲԻԻՐԱԿՆ » ի վերաբերեալ բաժանորդագին, նամակ կամ ո եւ է գրութիւն պէտք է ուղղել Կ. Պոլիս, Պայպլ Հաւուսի միջոցաւ՝ Ռուպերդ Գօլէն, Բրոք. Յակոբոս Հ. Ճէնիզեանի. — 4. Անվճար նամակ կամ գրութիւն չընդունուիր. — 5. Տասը օրինակի բաժանորդ գտնողին մէկ օրինակ նուր կը տրուի:

ԼՈՅՍԻ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԸ

Իզմիրի Ընթերցատունին տեղեկագիրը, զոր նոյն հաստատութեան վարչութիւնը կը շրկէ Բիւրակցի Խմբագրութեան, ինչպէս ուրիշ կողմեր, իր հետը կը բերէ տեղեկութիւններ, պէտք եղածին չափ փայլուն ու գոհացուցիչ, քան զոր թերեւս չերեւակային շատեր:

Հաստատութիւնը, ուրախութիւնով կը հաղորդէ թէ, ներկայ տարուան ընթացքին, սպասուածին չափ փայլուն չըլան մը բոլորած է, և անոր բաժանորդներուն ու յաճախորդներուն սէրը ո՛ր եւ է առենէ աւելի տաք հանգամանք մը ստացած է. անան՝ որ, յաջորդող տարիներու ընթացքին, աւելի արդիւնաւոր ու փայլուն չըլաններ ունենալ, անկարելի բաներ չեն թուիր:

Արդէն, նկատի առնելով ընթերցատունի մը մեծ նշանակութիւնը եւ կարեւորութիւնը, ինչպէս նաեւ անոր բարձր դերը, — զոր կող-

ուած է ան ունենալու, զինքը իր ծոցին մէջը պահող համայնքին, — ապեցուցիչ պալազայ մը չէ՛ որ անիկա արծարծած ըլլայ ադ համակրանքը, և ստացած դիրքը՝ ամենուն սէրը իր կողմը հրաւիրելու, մանաւանդ իզմիրիին պէս համայնքի մը մէջը, ուր ընթերցասէրները և լուրջ գլուխները չէ՛ որ կը պակօին ընդհանրապէս:

Ասկէ զատ, արդէն ընթերցատուն մը հիմնելու գաղափարը, զայն պահպանել կարենալը եւ անոր փայլին աշխատելու ձգտումները, բարացուցական նիշեր են ան եռանդին, որով իզմիրցի հայ համայնքը տագորուած ըլլալ կը թուի, ընդգրկած ըլլալով ընթերցանութեան, զարգացումի, ու, մասնաւորապէս, ընթերցատունի մը գոյութեան կարեւորութիւնը:

Հակառակ չորս տարուան կարճ կեանքի մը, անիկա առած ըլլալ կը սեպուի բաւա-

կան քաջալերիչ ու սրտապնդող քայլեր, դէպ ի կատարեկազործութիւն ու առաջդիմութիւն, ապագային կարենալ հանդիսանալու համար հաստատութիւն մը՝ բաղձացողածին չափ տիպար ու իր դերը արդարացնող:

Իրաւ է որ Ընթերցատունը հաստատութի բազմամեայ հնութիւն մը ունի, սակայն իր վերջին տարիներուն է որ դէպ ի կատարեկազործութիւն լայն քայլեր մը առնելու ջանքերով թեւաւորուած ըլլալ կ'երեւայ, եւ իր անցեալի կեանքը, ա'նչափ փայլուն օրերու հետքը ցոյց չի տար, քանի որ հակառակ պարագային, ան ասօր արդէն պէտք է ներկայանար վիճակով մը՝ որ իր վրայ չկրեր երբեք թերութեան պիտակը:

Աս ենթադրութեան իբր փաստ կարելի է աչքի առջեւ բերել սա իրողութիւնը թէ, Ընթերցատունը տակաւին չի կրնար ներկայանել ինքզինքը ճոխ գիրքերով օժտուած վիճակի մէջը, եւ իր թեւին տակը առած պաշարը աւելի կը թուի նոր ջանքերու պտուղ: Մինչդեռ եթէ իրապէս 1869էն ի վեր, — երբ հաստատուած է Ընթերցատունը, — անոր առաջդիմութեանը համար տրուած ըլլար ան ջանքը, որ կը սպասուի ընդհանրապէս, ան ասօր կրնար ներկայանալ կատարելութիւնով մը, որ իր վրայ բաղձալի ուրիշ ո՛ր եւ է կէտ չի ձգէր:

Ապարդիւն ու միանգամայն անհարկի ստգտանք մը չէ՝ սակայն ասիկա, անոր առջի քայլերու կեանքին, որչափ գործերու ընթացքէն հանուած ենթադրութիւն մը, — որովհետեւ անիկա կրնայ ունեցած ըլլալ վերջապէս դժուարութիւններ՝ չկրնալ հասնելու համար մինչեւ ասօր՝ սպասուած սահմանին:

Հիմա որ սակայն, նոր եռանդ մը արթնցած է անոր առաջդիմութեանը ու զարգացումին համար, և տաք վերաբերումով մը առգորուած է ամէն մարդ հանդէպ անոր, — ինչպէս կ'երեւայ Տեղեկագիրին ընդհանուր գիծերէն, — կը մնայ չմարել ջանալ ադ նորարծարծ աէրը, եւ անոր տալ ան

մղումը, որ միակ միջոցը կրնայ ըլլալ զայն բաղձացուած վիճակին հասցնելու:

Ընթերցատունը ունի իր միայուն բաժանորդները, բացառիկ յաճախորդները, եւ պատահական նուիրատուները, որոնց նպաստը արդէն բաւական գոհացուցիչ գումարի մը կը հասնի, եթէ մինակ անոր սակաւագէտ կեանքը նկատի առնուի:

Մինչև հոս աղէկ:

Ասիկա խնդիրին վրայ ներողամիտ կերպով ձգուած տեսութիւն մըն է, որ բաւարար ակնկալութեան մը եզրերէն բաւական հեռու կը մնայ:

Ա՛սչափը չբաւեր:

Աւելիին տենչանքն է որ պիտի կրնայ Ընթերցատունը տիրացնել ան վիճակին, ուր պէտք է որ գտնուի ան:

×

Ընթերցատուն մը՝ բարիք մըն է համայնքի մը համար, և մտաւորական զարգացումի է՛ն գործնական ու է՛ն բեղմնաւոր վառարան մը, — դպրոցէն ետքը, — եթէ մինակ անոր տրուի ան գիրքը, ուր հաստատուած պէտք է հանդիսանայ:

Մտաւոր զբաղումի միջոց եղող կեդրոնի մը բացակայութիւնը, իր օրրանին մէջը շնչող մարդոց ուշադրութիւնը կը դարձնէ ուրիշ կողմեր, դէպի ունայնամիտ ու գռեհիկ հաճոյքները, օրինակի համար խաղամոլութիւն, ծուլութիւն, թափառաշրջիկութիւն և դեռ հաղարումէկ սնտոի հաճոյքները ու ամէն կերպ վատշուէրութիւն, որոնք չե՛ն կրնար մեր երիտասարդներուն համար յանձնարարելի բաներ ըլլալ:

Ընդհակառակը, միտքի ուղղութեան ու նկարագրի կազմութեան տկար ու թոյլ պատրաստութիւնով մը խմորուած մեր նոր սերունդին համար, ադ դատարկ հաճոյքներուն անձնատուութիւնը, կրնայ բարձր համեմատութիւնով մը վտանգաւոր ու աղետաբեր ըլլալ, անոնց թէ՛ ներկայի և թէ՛ ապագայի կեանքին համար:

Անոնք աւելի միտքի լուսաւորութեան ու նկարագրի կազմութեան ամբարտակներուն է որ պէտք ունին, եւ Ընթերցատուն

մը, ամէնէն նպատակայարմար միջոցն է ադ-
անհրաժեշտութեան իրագործումին համար:

Հոն պիտի դիմեն գրականութեան մշա-
կումի հրայրքովը վառուած պատանիներ,
հոն պիտի դիմեն պարապուրդի մը միջոցին
պահ մը մտաւորական կեանքին խառնուելու
փափաքը ունեցողներ, հոն պիտի դիմեն ան-
գործութենէ զգուշ շատ մը մարդիկ,—որոնք
չեն պակսիր բազմամարդ քաղաքի մը մէջը,
եւ որոնք այլապէս խնդրերն զատարկ
ղբաղումներու դարձնելու հակումներ պիտի
ունենային,—հոն պիտի դիմեն գործի գացող-
ներ, գործէ դարձողներ, պահ մը աչքէ ան-
ցընելու համար թերթերը, ու հետամուտ
ըլլալու օրուան նորութիւններուն, հոն
պիտի դիմեն գրական ուսումնասիրութիւն-
ներու հետամուտներ, իրենց գլուխը թաղե-
լու գիրքերուն մէջը, եւ մտաւորական
կեանքի ծաղիկներովը սնանելու համար:

Ինչ որ ալ ըլլայ, անհատ մը չի կրնար
միտքի մշակումի իր տենչանքին յագուրդ
տալ, անձնական մատենադարան մը կազմե-
լու գաղափարին ետեւէն վազելով: Մանա-
ւանդ եթէ ան ինքզինքը գոհացնէ իսկ, ադ
գոհունակութիւնը, ադ բարիքը իր անձին
չորջը մինակ կը սահմանափակուի, եւ ու-
րիշ ոչ մէկը կրնայ մասնակցիլ ատոր, քանի
որ ոչ մէկը հաճոյքով կ'ուզէ իր քսակին
ուժովը ու գուրգուրալից ջանքերովը կազ-
մած մատենադարանի մը դուռերը բանալ
հանդիպողին:

Մինչդեռ Ընթերցատուն մը,—որ իր գիր-
քերու քիչ կամ շատ պաշարովը մատենա-
դարանի մըն ալ հանգամանքը կը ներկայաց-
նէ,—կրնայ հասնիլ ամէն անոնց փափա-
քին, որոնք գրական զբաղումներու, կամ,
նեղ սահմանով մը, գրական ժամանցներու
կ'ուզեն տալ ինքզինքնին,—անոնց առջեւը
փոխելով իր գիրքերուն էջերը:

Ան իր ազնուացուցիչ դերը պիտի մոցնէ
նաեւ տուններէ ներս, ուր, հայրեր, կիներ,
աղջիկներ եւ աղաք, պիտի կրնան, փոխա-
նակ ինքզինքնին տալու տունէ ներս դա-
տարկ հաճոյքներու եւ սնտի ժամավաճա-
նութեան, պարապիլ Ընթերցանութիւնով,

գիրք մը առնելով Ընթերցատունէն, և անոր
յանձնուած, գլուխին անոր մէջը մխրճած,
հաճելի ու արդիւնաւոր ժամանց մը ունե-
նալով:

Ընթերցանութեան միջոցներու պակասին
հետեւանքովը, հիմա տուններէ ներս աւելի
բամբասանքը եւ զրախօսութիւնն են որ
մուտք գտած են, եւ ընտանիքներ, երբ ի-
րարու քով կուգան, ընելիք ուրիշ բան չեն
ունենար, բայց եթէ ինքզինքնին յանձնել
ապուշ դատարկաբանութիւններու, ժա-
մանակը հեղգօրէն սպաննելու և բան մը
չընելու: Նանրախօսութեան, ծուլութեան,
դատարկութեան և բան մը չընելու աս
բարքն է որ կը տիրէ ընդհանրապէս տու-
ներէ ներս, ինչ որ չի' կրնար աղէկ երաշ-
խաւորութիւն մը ըլլալ մեր նկարագիրին
ու կենցաղին համար:

Ընթերցատուն մը, կրնայ մէջտեղէն վեր-
ցնել աս բարքերը, չո'ւտ կամ ուշ, երբեք
մտածուելիք կէտ մը չէ ադ:

×

Ահա ա'ս պատճառներով, շեշտուած կա-
րեւորութիւն մը կը ստանայ Իգմիրի Ընթեր-
ցատունը:

Պէտք եղածին պէս ըմբռնուած է սա-
կայն անոր նշանակութիւնը, ու անոնք՝
որոնցմէ կը սպասուի՝ պէտք եղած վերա-
բերումը ցոյց կուտան անոր նկատմամբ:

Հակառակ առժամապէս գոհացուցիչ ու
քիչ մը փայլուն հանգամանքով մը ներկա-
յանալուն, ան ինքզինքը չի կրնար հանդի-
սագրել ան վիճակով՝ ուր փափաքելի է
զինքը տեսնել:

Նոյն իսկ Ընթերցատունին վարիչ մար-
մինը կը գանգատի թէ՛ ուսուցիչներ,—ո-
րոնք ո' և է ուրիշ անհատէ աւելի սերտ կա-
պերով պէտք է զօդուած ըլլան Ընթերցա-
տունին,—հեռու կը փախչին անկէ:

Միւս կողմէ, արդէն, Ընթերցատունին
բաժանորդներու ամբողջական թիւն ալ, չի
հասնիր ան չափին, զոր կը սպասուի որ
ունենայ, Իգմիրինին պէս համայնքի մը
մէջը:

Անոր մէջը, Պոլսեցիներու ծանօթ-
ներէն, կը պակսին անուններ,
զորս պիտի սիրէինք հոն տեսնել անհրա-
ժեշտապէս:

Ինչո՞ւ աս մեկուսացումը:

Բաժանորդներու աղէալի վտիտ ցանկով
պէտք չէր որ ներկայանար Ընթերցատունը,
իր իմաստին ու դերին ա՛ն համեմատութե-
նէն դատուած, զոր ունի ան:

Ներկայի վերաբերումէն չա՛տ աւելի լայն
ու տաք համակրանքով մը պէտք է պա-
րուրուի ան, որովհետեւ, հանդէպ անոր ադ
զգացումն է որ պիտի կրնայ, զայն հասցնել
բաղձածուած դիրքին:

Նիւթական առատ մուտքի մըն է որ
պէտք ունի ան, ամէն տեսակէտներով գո-
հացուցիչ կազմակերպութիւն մը եւ կատա-
րելագործութիւն մը կարենալ տալու համար
ինքզինքին:

Ու ատոր իրականացումը, բաժանորդնե-
րու անհամեմատ կերպով ճոխ թիւէ մըն է
որ կախում ունի եւ ան ընդհանուր սէրէն,
որ պէտք է ծնի հանդէպ անոր:

Անգամ մը ամէն մարդ ըմբռնելէ ետքը
իրեն իյնող պարտականութիւնները, հանդէպ
Ընթերցատունին, անոր մտերիմ ըլլալու,
սիրակաթ եռանդով մը վերաբերուելու
զգացումը կը լայննայ, կը ճիւղարձակի, ու
կը տոգորէ ամէն սիրտ:

Ադ զգացումէն բղիտող նիւթական զոհո-
ղութիւնները, դիւրութիւնով կը յաջորդեն,
— ամէնքն ալ անոր լայն զարգացումին ու
առաջդիմութեանը ձգտող:

Ան՝ ատեն, դժուար չըլլար զինքը տես-
նել իր կատարելագործուած դիրքին ու ան
դերին մէջը, որուն կոչուած է:

ՅԵՈՎԷ ԱՐՄԷՆ

Մարկոս Էֆ. Աղաբեգեան, վաղեմի գրագէտ-բանասէր դեմք մը, — որ գրական ար-
դիւնաւոր ու լայն գործունեութիւն մը ունեցած է, որչափ Ռուսահայերուն, ան-
չա՛փ ալ Տանկահայերուն մէջը, — մեզի դրկած է՝ իբր առաջին յօդուածը Քիւրաղի
իր աշխատակցութեան, հետեւեալ շահեկան ու հմտալից ուսումնասիրութիւնը, զոր
հանդիմով կը հրատարակեմք:

ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԵԱՆ ԿԱՏԱՐԱԾ ՀՈԳԵԻՈՐ ՅԵՂԱՄԵՐՋՈՒՄԸ ՀՈՌՄԷԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

ՊԱՏՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Պատմական աշխարհուն մտղի ունեցած
քաղաքական կամ աշխարհային, ինչպէս
նաեւ, գեաութեանական յեղաշրջումներու
մէջ, ամէնէն հիանալի եւ սքանչելագործ
յեղաշրջումն է՝ քրիստոնէութեան կատարած
հոգեւոր յեղաշրջումը Հռոմէական աշխար-
հին մէջ: Այդ պատմական փրկարար դէպքը
ճշդօրէն հասկնալու եւ ըմբռնելու համար,
թէեւ շատ իրողութիւնք կան նախագիտե-
լիք, սակայն մենք միայն երկուսն ենք ա-
ռաջ բերում այստեղ: Առաջինն այս է որ,
Հռոմէական աշխարհն ասելով, պէտք է
գիտենանք թէ ո՞ր երկիրներն ենք կամ ո՞ր

ազգերն ենք իմանում. եւ, հեթանոսութիւն
ասելով, որ Յունարէն բառ է, ի՞նչ կրօնք
պէտք է իմանանք: «Պէտք է նախ գիտե-
նալ որ, Հռոմայեցոց բուն հպատակները,
որոնք Հռոմայեցի չէին գրուած, ամենա-
թշուառ վիճակումն էին. ոչ մի կնոջ ամու-
սին, ոչ որդոց հայր կամ ծնողք կը համար-
ուէին, եւ ոչ էլ օրինաւոր մի բանի տէր
եւ ժառանգ կարող էին լինիլ: Հռոմայ
քաղքցի լինելուն առաւելութիւնը չունեցո-
ղը, զուրկ էր մնում ամէն օրինաւոր իրա-
ւունքէ, Հռոմայ քաղքցի եղողը, այսինքն
Հռոմայեցի, մարդկային օրինաւոր ընկերա-

կանութեան մէջ կարող էր մուտ գտնել : Հետեւաբար այդ Հոռոմայեցիութեան իրաւունքը ստանալու տեսչը՝ ամէն մարդկանց մէջ սաստիկ վառուեց , ուստի եւ իտալացիք , Հատինացիք , Հելլենացիք , Սպանիացիք , Գաղղիացիք եւ ուրիշ շատ ժողովրդներ Հոռոմայեցի լինել ցանկացան ու եղան , որոնք միմիայն իրաւանց տէր լինելու եւ մի բանի տեղ անցնելու հնարքը ձեռք բերին : Բայց այդ Հոռոմայեցիութիւնն սահմանափակուեց արեւելեան կողմէ , մինչեւ Ալիւս գետ , Հարաւակողմէն մինչեւ Ասորոց երկիր , Հիւսիսէն էլ Գերմանիա ու Սարմատիա :

Իսկ երկրորդն է՝ մարդկային նախնական ընկերականութիւնը , որը կայացած կամ հաստատուած էր ամենահին կրօնքով , որուն գլխաւոր ուսումն այս էր որ , ամէն աստուած՝ առանձնապէս մի ընտանիքի կամ գերդաստանի եւ մի քաղքի էր պաշտպան , եւ միայն նրա համար էր Աստուած եւ ոչ ուրիշ : Այդ կրօնք՝ առտնին կամ տնական աստուածներու , եւ քաղաքատէր կամ քաղաքապաշտպան աստուածներու ժամանակն էր : Ինչպէս Պարթաս կամ Ալթէնաս Ալթէնք քաղքի զիցուհին ու պաշտպանուհին էր եւայլն : Այդ ընտանեկան կամ գերդաստանի կրօնքն էր առաջ ածել օրէնք ասուած բանը , մարդկանց իրարու հետ ունենալու յարաբերութիւնը , սեպհականութիւնը , ժամանակութիւնը , դատաստանը եւայլն : Այդ ամէն բաներ կարգի ու սարքի է ածուած , ոչ թէ քնական արդարութեան սկզբունքներու վրայ , հապա այդ առտնին կրօնքին վարդապետութեամբ կամ հրահանգովը ի նպաստ իր պաշտաման պէտքերուն : Նմանապէս այդ ընտանեկան կրօնքն էր որ , մարդկանց մէջ վարչութիւն էր հաստատած : Ընտանիքի կամ գերդաստանի մէջ հօր իշխանութիւնը , քաղքին մէջ թագաւորի կամ ատենակալ դատաւորի : Եւ այդ ամէն բան նոյն այդ կրօնքէ է առաջ եկած , այսինքն այն հաստքի հայեացքով , որ մարդիկ ունեցած էին աստուածութեան վրայ . ուստի կրօնք , օրէնք եւ իշխանութիւն իրարու հետ խառնալիքով միաւորուած՝ մի բան էր եղած՝ եւ

րեք տարբեր դէմքով , ուստի եւ իշխանութիւնը կամ վարչութիւնը կրօնական հասարակութիւն էր , թագաւորը՝ քրամապետ , դատաւորը՝ քուրմ , օրէնքը՝ սուրբ բանաձեւ , դամբանապաշտութիւնն եւ հրապաշտութիւնը՝ բարեպաշտութիւն , քսոքը՝ նշովք , բանադրանք եւայլն : Անձնական աստուածութիւնն անձանօթ բան էր եւ մարդիկ հնազանդութեան ծառայն եւ ստրուկն էին հողուով , մարմնով և գոյքով : Օտարականի դէմ ատելութիւնը հարկեցուցիչ էր . իրաւանց եւ պարտաւորութեանց ծանօթութիւնը , արդարութեան ու սիրոյ զգացմունքը՝ քաղքի մէջ էր սահմանափակուած : Մարդկային ընկերակցութիւնը՝ միմիայն ատենակալաց ժողովին մէջն էր , այդ շըրջանէն դէնը չէր անց կենում :

Բայց վերջնովեւրը , կերպարանափոխութեան օրէնքը , պէտք էր որ իր գործը տեսնէր : Գրիստոնէութենէ մի քանի դար առաջ , կրօնքի և օրէնքի միջեւ եղած կապը քակուելու էր սկսած : Ճնշուած մարդկանց կարգը , քրմական ժառանգութեան ջնջումը , իմաստասէրներու աշխատասիրութիւնը և մարդկային մտքի զարգացումը՝ խաբիւած էին ընկերականութեան ծնուցրած սկզբունքները ու հիմքերը : Լինդադար ջանքեր էին եղած այդ հնուց մնացած կրօնքին ձեռքէն պրծնելու , որուն էլ հաւատ չէին ընծայում : Իշխանութիւնն ու օրէնքը , նոյնպէս եւ բարոյականութիւնը՝ կամաց կամաց հին կրօնքի կապերէն արձակուել էին , պատճառ որ մարդիկ իրանց պաշտած կրօնքին վրայ մոռացման եւ անփութութեան ջուր էին խմում , նրա համար որ այդ կրօնք՝ էլ իր զօրութիւնը կորուսել էր :

Սակայն եկաւ մի ժամանակ , որ կրօնական զգացմունք կեանք եւ զօրութիւն առաւ նորէն : Այդ կեանքն ու զօրութիւնը տուողն եղաւ մարդկանց հոգիներուն քրիստոնէութիւնը : Գրիստոնէութիւնը ոչ թէ միայն կրօնական զգացմունքը զօրացուց ու կենդանացուց , հապա նաեւ նրանք բոլորովին հոգեւորեց : Առաջ որ մարդիկ էին իրանց աստուածները մարկանց հոգիներ կրող , կամ

Թէ նիւթաւոր եւ բնաւոր մեծ զօրութիւնք, քրիստոնէութիւնն նրանց իմացուց եւ զգացուց որ, Աստուածը՝ բոլորովին դուրսն է, օտար է իր էութեամբ, Թէ մարդկային բնութենէ եւ արարած աշխարհէս. ուստի մարդկանց Աստուածը՝ այնույետոյ տեսանելի բնութենէն դուրս ու վերեւ դասուեց, մինչդեռ առաջ, ինչպէս վերեւն ասուեց, ամէն գերդաստան եւ ամէն քաղաք իրանց յատուկ աստուածներն ունէին: Այդ ժամանակ նրանց Աստուածը՝ մի միայն մի էակ երեւաց, անհուն, տիեզերական, աշխարհները կենդանացնող եւ մարդկանց համար միմիայն պաշտելի: Առաջ Հելլատայի եւ Իտալիոյ ժողովուրդներու կրօնքն մի շատ անճոռնի ու սոսկալի ծէսեր(*) եւ երկարատեւ աղօթքներ(**) էր պահանջում, որոնք կրկնաբանում էին առանց նրանց մէջ մի միտք, մի իմաստ տեսնելու եւ մի կարգ էլ բանաձեւներ, որ էլ չէին հասկացում, պատճառ որ լեզուն հնացել էր, մի աւանդութիւն էր որ պօրտէ պօրտ էր անցած եւ, որուն նուիրականութեան նշանը միայն իր հնութիւնն էր կամ հին լինելը, որուն տեղ քրիստոնէութիւն հոգւոյ համար ուսմունք եղաւ եւ հաւատալու համար մի վսեմագոյն առարկայ: Քրիստոնէութիւնն արտաքին կրօնք չեղաւ, իր տեղը՝ մարդկանց հոգւոյն ու սրտին մէջ ունեցաւ: Նա նիւթաւոր բան չեղաւ, հապա հոգեւոր, նա երկրպագութեան ձեւը փոխեց: Մարդիկ էլ ուտելիք եւ ըմպելիք չտուին Աստուծոյ, աղօթքն էլ դիւթական բաներ չեղան, հապա հաւատք եւ խոնարհ խընդրածք: Մարդուս հոգին բոլորովին ուրիշ յարաբերութեան մէջ եղաւ Աստուծոյ հետ: Աստուածների անուայտեղը՝ Աստուծոյ սէրը բռնեց:

(Մնացւ. յաջորդով) ՄԱՐԿԱՍ ՍԱՆԿՏԱՆՈՍ.

(*) Հին հեթանոսներու մէջ թշուառ մարդկանց կրօնական եւ բարոյական իմացողութիւն այն աստիճան եղծ ու անբնական էր եղած՝ որ համարում էին թէ արիւն է պէտք, լուալու համար իրանց իրական կամ երեւակայական ոճիրներն ու ծանր մեղքերը,

Սոսկալի զոհեր էին նուիրում, ինչպէս որ էր սե հաւուն զոհարարութիւնը, Խեղճ կենդանին չարչրում էին չարաչար, նրա վրայ դարձնելու իրանց մեղքերը, գոհացնելու համար աստուածներու չարակամութիւնը, Թշուառականներն իրանց զլխուն վերեւէն, դէն էին քցում այդ չարչրած սե հաւն առանց իրանց ետին նայելու ծովու մէջ կամ վազուն ջրումը, իսկ երբ ծով կամ արուակ չէր գտնւում փողոցներու կամ ճամպաններու քնչուն էին ածում զոհի դիակը եւ ինչ որ այդ սոսկալի զոհին համար գործածուեց, Թէ որ մի մարդ կամ չնչաւոր էակ ոտքը՝ այդ ուրիշին մեղքերով պղծուած բաներու վրայ դնէր, մի թաքուն փոխանցութեամբ, նա այդ մեղքերն իր վրայ էր առնում, որոնք մեղաւոր մարդիկ ուղած էին քաւելու երկնքի ու դժոխքի բարձրութեան առջեւը դնել: Պէտք չէ զարմանանք, հեթանոսներու այդ ծէսերու վրայ այնքան, որքան պէտք է որ զարմանանք, որ մեր օրերուն էլ դէռ միեւնոյն բանն են անում Ֆրանսայում մի քանի գիւղացիք:

Ահա եւ մի ուրիշ ծէս էլ մեղքերը քաւելու համար: Մեղքի տէր հեթանոսը, խիղճը հանդարտեցնելու համար, մերկ մարմնով պրկուած ցլի մազին ներքեւ պէտք էր որ պառկեր եւ որոգուեր ամբողջ մարմնով իր վերեւ մորթուած ցլի արիւնով, բայց եւ այնպէս սոսկալի ապաշխարանքով էլի չէր բժշկւում նրա հոգւոյն վերքը: Յոյս էին դնում աստուածներու բարկութիւնը ուղղելու վրայ եւ իրանց խիղճն չէն կարող հանդարտեցնել:

(**) Եղեւսիսեան կրօնքը՝ խորհրդաթաքուն աղօթքներ էր կատարում, թատերանման տեսիլներ ձեւացնելով, Այդ տեսիլներն էին փրկիստիական եւ կրօնական վարդապետութիւնք, որոնք դեր էին կատարում կամ գործողութեան մէջ դնում դերակատարներու ձեւքով, ծէսեր ու թափօրներ կատարելով: Այդ թաքուն խորհուրդներու խորհրդակիցներն երկար ժամանակ պատ-

բացառում էին, ումանք մարմնաւոր եւ ումանք բարոյական մաքրութեամբ կամ սրբութեամբ: Եղեւսիսեան խորհուրդներու էական մասն էր թատերական ձեւացումը, որ մի քանի օր տեւում էր, որուն մէջ երկրագործութեան զիցուհիք՝ Դեմետրի եւ Պերսէփոնէի առասպելն իբր պատրուակ գործ էին դնում անմահութեան եւ յարութեան վարդապետութեան: Հեփեսոսս՝ զբոլորի առաւելածը յափշտակելով Պերսէփոնէն, որուն մայրը պարապ տեղ փնտռում է նրան աշխարհիս մէջ, պահանջում է թէ իր ամուսին Պղուտոնէն եւ թէ Դեմետրէն Զեւսի կամ Եսպիտէրի ատենում: Աստուածներու եւ մարդկանց հայրը վճռում է որ Պերսէփոնէն տաքուալ վեց ամիսը երկրիս ներքեւ անցունէ եւ վեց ամիսն էլ արեւու լուսումը:

Այդ առակը նկատուած էր իբրեւ կըրկնակի խորհուրդ ցանուած ցորենին, որ ժամանակի համար թաղուած է մնում հողին տակ եւ մեռած է թւում, բայց վերջապէս հողէն դուրս է գալիս կեանքով ու բերքով լիք: Այդ վարդապետութիւն յիշեցնում էր միեւնոյն ժամանակ մարդկային հոգին, որ մեռնելով աներեւան է լինում այս աշխարհէս մի վսեմ կեանքով ծնելու համար:

ՄԵԾ ՊԵՐՔԸ

Նիւթական տիեզերքին մէջ մեզի անծանօթ երկու աշխարհներ կան, որոնք հեռադիտական եւ մանրադիտական աշխարհներ կը կոչուին: Հեռադիտական աշխարհը կազմող մարմինները մեր հորիզոնէն հեռու են. իսկ մանրադիտական աշխարհի իրերը աննշմարելի կերպով փոքրիկ են: Վերոյիշեալ պատճառներով մարդկային տեսութիւնները անկարող են ուղղակի զննելու եւ հետազօտելու այդ աշխարհները: Սակայն գիտունները այդ աշխարհներուն հրաշալիքները մեզի հաշակելու համար հեռադիտակը եւ մանրադիտակը հնարած են: Հեռադէտի միջոցով հեռաւոր մարմինները մեզի կը մօ-

տենան: Իսկ մանրադէտը անտեսանելի կերպով փոքրիկ եղող առարկաները մեծցընելով տեսանելի վիճակի մը կը վերածէ: Մանրադէտի հնարուելէն առաջ արդեօք ո՞ր փիլիսոփայ կ'երեւակայէր թէ գնդասեղի մը գլուխը կեցող կաթիլ մը ջուրի մէջ 500,000,000 անասնիկներ կրնան բնակիլ: Ամէն խորհող միտք կ'ընդունի թէ հեռադէտի եւ մանրադէտի շնորհիւ մեր տեսութեան առջեւ ի՞նչ հիանալի տեսարաններ պարզուած են:

Նմանապէս, հոգեւոր տիեզերքի մէջ մեր հորիզոնին շրջանէն դուրս շատ մը բաներ կան. անոնց վերահասու ըլլալու համար հեռադէտի մը եւ մանրադէտի մը կը կարօտինք: Սրբազան Մատեանն է այդ հեռադէտը, միանգամայն մանրադէտը: Ան անանկ մանրադէտ մըն է որ բնութեան մէջ մեր ամէն օր անփութօրէն կոխկրտած փոքրիկ իրերը մեծցնելով՝ անոնց միջոցով մեզ Աստուծոյ գոյութիւնը եւ անոր հրաշալիքները կը հոչակէ: Ուրեմն, արժանի է ան ուսումնասիրութեան:

Հետեւեալ պատճառները գոհացուցիչ փաստեր են մեր մէջ զօրաւոր համոզում մը գոյացնելու թէ՝ Ս. Գիրքի ուսումնասիրութիւնը պէտք է ըլլայ քրիստոնեաներու համար ամէն բանէ կարեւոր զբաղում մը:

Ա. Անոր հեղինակը Աստուած է. այդ պատճառաւ ամէն քրիստոնեայ պէտք է զայն կարգայ: Ինչպէս որ տիեզերքի մէջ ամէն բան իրեն յատուկ դիրք մը ունի, նոյնպէս են Ս. Գիրքերը: Սակայն Գիրքերուն տրուած կարեւորութիւնը ընդհանրապէս անոնց հեղինակներուն արժանիքէն կախում ունի: Հազարաւոր մատենագիրներուն գիրքերը ուրիշ գիրքերը կը գերազանցեն, կարողութեան տէր անձնաւորութեանց գրութիւնները վերստին կը կարգացուին: Սակայն Ս. Մատեանը տիեզերքի մէջ քրիստոնեաներու համար առաջին դիրքը կը գրաւէ, որովհետեւ անոր յօրինիչը Աստուած է: Աստուած որքան որ մարդոցմէ անհունապէս բարձր եւ վսեմ է այնքան ալ Անոր Գիրքը մարդկային գիրքերէ գերազոյն

է: Այս միակ մատեանին վրայ 60,000 հատոր գիրքեր գրուած են. սակայն տակաւին ոչ ոք կրցած է հասնիլ անոր յատակը: Երբ Գոլոմպոս Օրինոքոյ գետը գտաւ, իրեն ըսին թէ իր գտած երկիրը կղզի մըն է, իսկ Գոլոմպոս անոնց պատասխանեց. «այդպիսի գետ մը կղզիէ մը յառաջ չի գար, այդ զօրաւոր հոսանքը ցամաք երկրի մը ջուրը պէտք է ըլլայ»: Նմանապէս այս Գիրքը ոչ թէ հունաւոր միտքերէ, այլ կը բղխի Աստուածային անսահման իմաստութեան յաւիտենական խորերէն: Ան Աստուածային միտքին պատճէնն է: Կլատսթոն կ'ըսէ. «Յունական քաղաքակրթութեան բոլոր սքանչելիքները ի միասին առնուելով նուազ սքանչելի են քան պարզ Սաղմոսի գիրքը, որ պատմութիւնն է մարդկային հոգւոյն վիճակին՝ հանդէպ իր Արարչին»:

Բ. Աստուածային պատգամը զոր Ս. Գիրքը կը ներկայացնէ, մարդու խորհրդածութիւնը կ'արթնցնէ: Ինչպէս որ երկինքը երկիրէն բարձր է, նոյնպէս է Ս. Գիրքի նկատողութեան առած նիւթը ուրիշ գիրքերու նիւթերէն: Ծննդոց գիրքը յայտնութեան հետ կապող միակ շղթան Քրիստոսն է: Այս Գիրքը Աստուծոյ, երկինքի, Սերովբէներու եւ Քերովբէներու վրայ կը ճառէ: Այս Գիրքը անկեսլ մարդկութեան կեանքի դառնութիւնները եւ անոր բուժիչ բալասանները մատնանիչ կ'ընէ: Յաւիտենական կեանքի արշալոյսը կը փայլի հոն: Ան Աստուածային գանձարան մըն է որ իր մէջ կը պարունակէ ամէն տեսակ գիտութիւնները: Երկրաբանութիւնը սոսկ երկրագունտի, հոգեբանութիւնը իմաստասիրութեան, բուսաբանութիւնը բոյսերու եւ աստեղագիտութիւնը երկնային մարմիններու վրայ կը ճառէ, իսկ Ս. Գիրքը անոնց ամէնուն վրայ: Ան մեզի գրականութիւն չսորվեցներ, թէպէտ ամենավսեմ գրական հաւուածներ կը պարունակէ իր մէջ: Ան մեզի բանաստեղծութիւն չսորվեցներ թէպէտ եւ անոր բանաստեղծութիւնները Միլտոններ եւ Հիւկօներ ներշնչելու չափ երկնային են: Ան մեզի պատմութիւն չսորվեցներ թէ-

պէտ գերմարդկային եւ փրկարար յայտնութեան պատմութիւնը հոն արձանագրուած է: Մովսէս երկրաբան մըն է, Դաւիթ քաջ քանաստեղծ մը, իսկ Պօղոս փիլիսոփայ: Ս. Գիրքի էական նպատակը ոչ թէ գիտութիւն սորվեցնել է, այլ անոնց միջոցով Աստուծոյ հրաշալիքները հռչակել եւ մարդու հոգիին Աստուծոյ հետ ունեցած ներքին յարաբերութիւնը Քրիստոսով վերանորոգել եւ ամրապնդել է: Ան Աստուածային պատգամը կը ներկայացնէ, Ան պերճաբարբառ կը քարոզէ Քրիստոսի սէրը: Ան Աստուծոյ սիրոյն արձանագրութիւնն է: Ո՛վ որ կը բաղձայ փիլիսոփոյ ըլլալ, կամ կենցաղագէտ եւ կամ գրագէտ՝ թող կարդայ զայն, իսկ ո՛վ որ հոգեւոր փրկութեան կը տենչայ թող զայն երեք ձեռքէ չձգէ: Եթէ մէկը կարող ըլլար մեզի ցոյց տալ Քրիստոսի ոտքին հետքերէն մէկը, շատեր իյնալով երկրպագութիւն պիտի ընէին անոր: Սակայն որչափ քիչ կը յարգեն Ս. Գիրքը, ուր ամէն կողմ կը տեսնուին ոչ միայն Քրիստոսի հետքերը, այլ նաեւ Անոր ամբողջ նկարագիրը եւ կենդանի պատկերը:

Աւետարանը իր յաղթական ճակատով իրրել լիազօր իշխան կը պահանջէ որ քրիստոնեաները ուսումնասիրեն զայն: Ս. Գիրքը Աստուծոյ ձայնն է, ուրիշ բոլոր ձայներէ կը զանազանուի ան: Աշխարհի բոլոր աղմուկը չկրնար խեղդել այդ ձայնին զօրաւոր արձագանգները: Սկիպտիկեան բռնոյ յարձակմանց ընդդէմ անյողդողդ կը կանգնի. խաչին անառիկ միջնաբերդը: Ս. Գիրքը շատ անգամներ հերքուած եւ մերժուած է: Վոլթէոն եւ Թովմաս Փէյնի նման թերեհաւատներ Ս. Գիրքը ժխտած են: Սակայն զայն ժխտելը կը նմանի հատաքարէ խորանարդ զանգուած մը տապալելու որուն մէկ կողմին մեծութիւնը հաւասար է ուրիշ ու է կողմին մեծութեան եւ ուստի երբ տապալես զայն, ուղիղ կողմը վեր կուգայ, եւ երբ դարձեալ տապալես վերստին ուղիղ կողմ մը վեր կուգայ: Վօլթէոն ահ ու սարսափի մէջ, Փէյն գինեմովի մը մահուամբ հրաժեշտ կարգացին աշխարհի, սակայն Ս.

Մատեանը դեռ կենդանի է եւ կ'ապրի ամէն քրիստոնեաներու սիրտերուն մէջ, Սկեպտիկներ կրնան յարձակել Ս. Գիրքի չափը բաներուն վրայ, սակայն չեն կրնար յարձակիլ այդ Մատեանին միջոցով յառաջ եկած ազնիւ նկարագիրներու և առաքինի կեանքերուն վրայ, Աստուած այնպէս կարգադրեց որ նոյն իսկ Ս. Գիրքի թշնամի թերահաւատները օգնեցին անոր տարածուելուն, 15րդ դարուն մէջ կաթողիկէ քահանաներ ժողով գումարելով Լոնտոնի մէջ, իբրեւ գէշ մարդ դատաւարտեցին Զուլիք-իֆը՝ որ Ս. Գիրք տպած էր և բոլորը սա որոշման եկան թէ «Ս. Գիրքը վտանգաւոր գիրք մըն է և պէտք չէ որ տարածուի»։ Բայց Աստուած իր իմաստուն տնօրինութեամբ այնպէս բռաւ որ հիմա ճիշդ այն տեղը, ուր այդ քահանաները որոշեցին դադրեցնել Ս. Գիրքի տարածումը, կը կանգնի Բրիտանական Աստուածաշունչի ընկերութեան չէնքը, Զարմանալի է նաև որ Վոլթէռի մահուանէն ետքը՝ այն տպարանը զոր ան գնեց և գործածեց Ս. Գիրքի տարածումը դադրեցնելու համար, ինկաւ Աւետարանի բարեկամներու ձեռքը եւ գործածուեցաւ Ս. Գիրք տպագրելու եւ տարածելու համար։

Գ. — Ս. Մատեանը ամէն քրիստոնեայի յարմար գիրք մը ըլլալուն, պէտք է ամէնուն կողմէ կարդացուի։ Անոր կենարար ջուրին փիլիսոփաներ, քաղաքակիրթներ և վայրենիներ հաւասարապէս պէտք ունին։ Երեւելի աստուածաբաններուն ովկէանոսը և խրճիթի մը մէջը բնակող աղքատ քրիստոնեային ալ երկինքէն իջած քիչ մը անձրեւն է։ Ան գրուած է Սողոմոններէ, բանաստեղծներէ, վրանագործներէ, գրուած է եգիպտոսի իմաստութեամբ կրթուած մարդիկներէ, Բաբելոնի մէջ կրթուածներէ, Երուսաղէմի ռաբբիներուն ոտքը մեծցածներէ։ Բանտարկեալ մը հետեւեալը կը հաղորդէ. «Սուրբ Գիրքը՝ 3,586,489 գիր, 773,602 բառ, 31,173 ոսկեղէն համար, 1,189 գլուխ և 66 գիրք ունի»։ Տե՛ր բառը 1855 անգամ գործածուած է։ Միջին հա-

մարը 113րդ Սաղմոսին 8րդ համարն է։ Չորրորդ Թագաւորաց 19րդ գլուխը և Եսայիի 39րդ գլուխը իրարու կը նմանին, էն երկայն համարը Եսթերի 8րդ գլուխի 9րդ համարն է, իսկ ամենակարճը Յովհաննու ԺԱ. 35ը։ Այս Գիրքը իր վրայ փրփոնաւոր հիացողներ ունի։ Ոմանք Քրիստոսի նկատմամբ իրենց սէրէն մղուելով Անոր փայտէ կամ մետաղէ նմանութիւնը կը զարդարեն մարգարիտով եւ գունարներով. արդ չափ աւելի յարգելու չենք այս պարզ Ս. Գիրքը՝ որ ո եւ է պատկերէ աւելի ճիշտ կը ներկայացնէ Յիսուսը։ Ս. Գիրքը այնպէս խորհրդաւոր եւ յարմար կերպով կը պատկերացնէ Քրիստոսը որ մինչեւ իսկ ամենատղէտը հոն կը տեսնայ Յիսուս Քրիստոսը իբրեւ իր Փրկիչը։ Ուստի մենք ալ Սըր Ուիլիեմ Զօնսընի ձայնակցելով կ'ըսենք թէ «քրիստոնեայ աշխարհին համար Ս. Գրոց պէս ամէնուն յարմար գիրք մը աշխարհիս վրայ ոչ երեւցած է եւ ոչ ալ պիտի երեւայ»։

Կը մնայ սակայն գիտնալ թէ արդեօք Ս. Մատեանը, կ'ուսումնասիրե՞նք եւ անոր ո՛րքան կարեւորութիւն կուտանք։ Մեր մեծ պակասութիւնը սա է որ չենք կարդար զայն պէտք եղածին չափ։ Շատեր չեն կարդար, չեն հասկնար անոր սքանչելիքները։ Պէտք է գործածենք զայն, ինչպէս նաւորդը կը գործածէ իր կողմնացոյցը։ Շարունակաբար մեր հետ կրելիք, մեր բարձրուն տակը պահելիք, մեզի համար անհրաժեշտ պէտք եղող Գիրքը Աւետարանն է։ Թրանսիլվանիոյ Գէորգ իշխանը Ս. Գիրքը 29 անգամ կարդաց եւ Արաղոնի Թագաւորներէն մէկը 40 անգամ։ Սիրաբորբոք տենչերով պէտք է ուսումնասիրել զայն։ Ան հոգիին արծիւի թեւեր կուտայ, որով մարդ անհուն անջրպետին մէջէն, մոլորակէ մոլորակ, և այս տիեզերքէն ուրիշ տիեզերքներ սաւառնելով, Ամենակարողին անձեռագործ տաճարը ժամանելով, յաւիտեական Լոդոսին մշտնջենական լոյսով կ'ողողուի։

ՓԱՌՆԱԿ ԻՍԲԷՆՏԵՐԵԱՆ

Քսաներոզ դարու գիտական ու ֆալսափաբանական առաջընթացները՝ միտումը ունին մեր երկրագունքը վերածելու ֆալսափաբանության մասներով բանուած եղեմական գեղորի մը։ Այդ ձգտումը իր պնդող քեւերը կ'երկարէ մինչեւ երկրագունքին անդունդները եւ երկրններուն բարձրերը, ամպերէն վեր, հոն տանելով իր զարդարչական գեղեցկացուցիչ դրոշմները։ Իր հզօր բազուկներուն ուժովն է որ, Անտիքներու ամալի մէկ անկիւնն ալ կ'օժտուի իր հսկայ բարիքներուն մէկ շնորհովը, ամպերէն վեր բարձրութեան մը մէջը, գեղանի լինի մը ալիքներուն վրայ շոգեմաւի մը հաստատումովը, — սեղ մը՝ ուր մարդիկ լեռնցիի նախնական կեանքը կ'ապրին եւ ֆալսափաբանութեան դիւքական ոգին իրենց փոքն չէ՝ անցած դեռ ու անոր հրաշագործ շունչը տակաւին չէ պոստֆաւտ իրենց շուրջը։

Ահա՛ իր հզօր գործերէն մէկուն հրաշագան պատմութիւնը։

ԱՐՄ.

ԱՄՊԵՐԷՆ ՎԵՐ ՅՈԳԵՆԱԻ ՄԸ

Անտէզ լեռներու հսկայական շղթան, իր բազմաթիւ հրաբուխներով, և 6000 մէթրէ աւելիի հասնող կատարներով, ամէնէն ուշագրաւ լեռնակոյտ մըն է, որ երբեք եղած ըլլայ աշխարհի վրայ։ Ան կը տարածուի Գոլոմպիաի ծայրէն մինչեւ Հուրի Երկրի ընդարձակ սահմանին վրայ։

Անոր գլխաւոր շղթան կը տարածուի արեւմուտքի կողմը, խաղաղականի ծովեզերքին երկայնքին։ Ու ասոնց մէջտեղը, Պոլիվիաի բարձր լեռնաղաշտին վրայ, կը գտնուի աշխարհի ամէնէն բարձր լիճը։

Ջուրի աս գեղեցիկ զանգուածը, որ 200 քիլոմէտրէ աւելի տարածութիւն մը ունի, կը կրէ Թիթիքաքա անունը, էնքազիացիներու լեզուով։ Իր բարձրութիւնն է մօտաւորապէս 4000 մէթր, ինչ որ ըսել է ամպերու գաւառներէն ալ բարձր, զանազան կլիմաներու համար։

Լիճին արեւմտեան եզերքը կը պատկանի Բերուի, եւ արեւելեան եզերքը՝ Պոլիվիաի։

Անտէզներու երկաթուղին, որ շինուած է ահագին ծախքերով, Բերուէն կը բարձրանայ մինչեւ Բուենօ, Թիթիքաքաի վրայ, անցնելով Արէքիբաէն, որ Բէրուի երրորդ քաղաքն է։ Երկաթուղին կանգ կ'առնէ լիճին եզերքը, որ ամէն հաղորդակցութիւն կը կտրէ Պոլիվիաի ներքին մասին հետը։

Անգամ մը յանդուգն ծրագիրը կազմուեցաւ լիճը կտրելու, հսկայական կամուրջի մը միջոցովը, գործածելով կղզեակներու շարք մը, բայց ձեռնարկին անկարելիութիւնը շուտով երեւան եկաւ։ Ջուրին ահագին խորութիւնը գրեթէ անյաղթելի խոչընդոտ մը կը հանդիսանար, կամուրջի ոտքերուն հաստատումին, եւ, միւս կողմէ, անոր ծախսուելիք դրամը՝ բացարձակապէս անհամեմատ էր սպասուած տրդիւնքին հետը բաղդատուելով։

Ատոր վրայ, որոշուեցաւ երկու եզերքներուն միջեւ հաղորդակցութիւն հաստատել շոգեմաւի մը միջոցովը։ Բայց շոգեմաւի մը շինութիւնը մեծ ծախքի եւ բազմաթիւ գործիքներու կը կարօտէր։ Ինչ որ ալ ըլլար, անկարելի էր մտածել ադ տեսակ գործի մը վրայ, անապատային տեղ մը, զրկուած ամէն աղբիւրէ ու արուեստական միջոցներէ։

Սակայն, ադ գծուարութիւնը հարթուած է հիմա։ ասօր, Քոյա անունով հսկայ շոգեմաւ մը կը նաւարկէ լիճին Ջուրերուն վրայ, կանոնաւոր երթեւեկութիւնով մը։

Աս հսկայ գործը գլուխ հանուած է Մր. Ուիլսոն անունով անգլիացի երիտասարդ ճարտարագէտի մը կողմէ, որ շոգեմաւաշինութեան հռչակաւոր ընկերութեան մը պաշտօնեաներէն մէկն է։

Քոյան շինուեցաւ Տըմպարթընի մէջը, յետոյ քակուելով կտոր կտոր բերուեցաւ Բերու :

Ատիկա հսկայական փոխադրութիւն մըն էր, որովհետեւ խնդիրը 550 թօնօնոց ռոգենաւի մը վրայ է, 52 մէթր երկայնքով, 8 մէթր լայնքով, եւ որ 45 առաջին կարգի եւ 30 երկրորդ կարգի ճամբորդներ կըրնայ առնել :

Փոխադրութեան դիւրութեան համար, ռոգենաւին զանազան մասերը շինուած էին անշափ պզտիկ եւ դիւրատար, որչափ կարելի է : Սակայն ասոր բացառութիւն էին իր երկու կաթսաները, որոնք միաձոյլ տարուած են տեղը : Աս կաթսաները բեռին ամէնէն դժուարատար մասը կը կազմէին, որովհետեւ անոնցմէ իւրաքանչիւրը կը կշէր 16,000 քիլոկրամի չափ :

Թանկագին բեռը անցաւ Ատլանտեան Ովկէանոսը, Մակէլանի նեղուցը, եւ հանգըստաւէտ ճամբորդութիւն մը ըրաւ մինչեւ Մօլէնտօ նաւահանգիստը, որ ադ ծովեղերքին ամէնէն անհրաժեշտ նաւահանգիստն է, եւ ամէնէն մեծ վախ պատճառողը ծովազնացներու, որովհետեւ հողմընդդէմ է, եւ իրապատուած ժայռերով՝ որոնք խիստ վտանգաւոր կը դարձնեն նաւի մը մուտքը հոն :

Հետեւաբար, ռոգենաւին զանազան մասերուն ցամաք հանուիլը, աս պայմաններուն մէջը, չա՛տ դժուար գործ մը եղաւ :

Քանի մը օրուան բաղդատաբար հանդարտ ծովին շնորհիւ, կարելի եղաւ ցամաք հանել բեռերը :

Մինակ, կաթսաները՝ ամէնէն մեծ դժուարութիւնը կը ներկայացնէին, որչափ իրենց ծանրութեանը, անշափ ալ ծովին վիճակին պատճառով : Վստահութեան համար, ճարտարագէտը, Իզլէյ պզտիկ նաւահանգիստը գնաց, ուր նաւակայքը շատ յարմար է, կաթսաները ջուրը իջեցուելով, մինչեւ Մօլէնտօ նաւահանգիստը տարուեցան ապահով :

Ամէն բան ատանկ կազմ ու պատրաստ լլալով, բեռերը քանակակու վակոններու

բեռնուեցան, մեծ լիճին ուղղութիւնով, մինչեւ Արէքիբա, ուր, շիրքին բարձրութեան հետեւանքով առաջ եկած կլիմայի տարբերութեան վարժուելու համար, քանի մը օր մնալէ ետքը, բեռերը ու անոնց ընկերացողները ճամբայ ելան ու հասան Բուէնօ : Հոն Ուիլսոն ուշադրութիւնը դարձուց նպատաւոր տեղ մը գտնելու, վերաշինելու համար Քոյան եւ զայն ջուրը իջեցնելու : Ջուրին քիչ խորութիւնը, ցամաքին մօտերը, մեծ դժուարութիւն մը կը հանէր մէջտեղ : Մանրամասն փնտռութեանց ետքը, վերջապէս հաստատուեցաւ որ ամէնէն յարմար տեղն է գետնախնձորի դաշտ մը, որ կը պատկանէր Քիչուա անունով Հնդկի մը, Բուէնօի արուարձաններէն մէկուն ընակիչներէն, որ մեծ յարգ կը վայելէր իր ցեղին մէջը : Շատ դժուարութիւնով կարելի եղաւ զայն հաճեցնել՝ գործածութեան տրամադրելու համար իր հողը :

Ուրիշ անյադթելի դժուարութիւն մըն ալ, որ կը ներկայանար, շատ մը անհրաժեշտ գործիքներու պակասութիւնն էր, որ գրեթէ անհնար կը դարձնէր աշխատութիւնը առաջ տանիլ : Շատ անգամ երբ դարձնոցը կը հաստատուէր, մուրճն էր որ կը պակսէր : Մը Ուիլսոն իր յոյսը դրած էր, իրեն տրուած խոստումի մը եւ կրկաթուղիի ընկերութեան գործաւորներուն եւ արուեստական պէտքերուն վրայ, սակայն ադ խոստումը անուանական եղաւ ետքէն : Պէտքը խելացի կ'ընէ մարդը : Յամառ փնտռութեանց ետքէն, երկաթեղէնի հին ձոյլեր գտնուեցան, եւ ծանր աշխատանքով մը, թափուեցան ամենանհրաժեշտ գործիքները :

Պէտքը տեսնուեցաւ նաեւ գերանի ահագին պաշարի մը, նաեւ անոնց վրայ բռնելու համար, անոր վերակազմութեանը միջոցին : Կարելի չէր տեղին վրայ գտնելու աշխատիլ, շինութեան փայտի կատարեալ չզոյութեան պատճառով : Բայց կարելի եղաւ հայթայթել զայն, բերել տալով, բաւական քանակութիւնով մը, Արէքիբէն :

Ձեռական աշխատութեան խնդիրն ալ բաւական կարեւոր ու դժուարին հանգ մըն էր :

Ամէն յոյս դրուած էր խառնածիններու և մասնաւորապէս անոնց վրայ, որոնք աշխատած ըլլալով Արեւիքայի երկաթուղիի կայքին մէջը, բաւական ընտելացած էին արուեստական աշխատութեան: Բայց ադ Հնդկաներէն չատերը, որոնք հնոցպանութեան կը գործածուէին, երկաթի վրայ աշխատած չէին, ու ատոր համար, պէտք կ'ըլլար զանոնք երկարատե և բաւական դժուար աշխատութեան մը ենթարկել:

Ադ խառնածինները բնաւորութիւնով թէպէտ բաւական ծոյլ, սակայն անոնց, մի' միայն անոնց է՝ որ պէտք է յատկացնել ձեռնարկին յաջողութիւնը: Անոնք մեծ յարմարութիւններ ցոյց տուին եւ կատարեցին չա'տ աւելի մեծ ծառայութիւններ, քան գործաւորներու ուրիշ զասակարգէր, որոնք ինքիւնքին կերան Քոյաի վերաշինութեան գործին աշխատելու համար:

Վերջապէս կարելի եղաւ գործի յարմար եղած ութսուն մարդոյ խումբ մը կազմել, բայց երբեք ադ խումբը համասեր չեղաւ, և գործատեղիին մէջը միշտ տասնընչորսէ պակաս լեզուներ, բարբառներ չէր լսուեր: Բարբառազարար քոլոր ադ մարդիկը քիչ կամ չա'ս կը հասկնային սպաններէնը, և Ուելսըն կրնար անոնց հետը առանց մեծ դժուարութեան խօսիլ:

Վերջապէս, հազար դժուարութիւններով, յաջողեցան ամբարձուի գործիքներ հաստատել, որոնք առաջադրուած նպատակը իրագործեցին:

Ան ատեն, ուրիշ բան չ'մնաց, բայց եթէ ծովը իջեցնել չ'ոգեհաւը, որուն ամէնէն դժուար գործերը լինեցած էին:

Ծով իջեցնելու աս գործողութիւնը տեղի ունեցաւ եւ լիճին շուրջի բնակչութիւնը ամենամեծ հետաքրքրութիւնով հետեւեցաւ անոր: Ադ Հնդկիկներէն ոչ մէկը, իր կեանմէջը, չ'ոգեհաւ տեսած էր:

Մեծ հիացումով և անսահման հրճուանքով դիտեցին անոնք Քոյաի շնորհալի կերպով խոնարհիլը, լիճին ջուրերուն վրայ սահելու համար:

Քանի մը ամիսէ ի վեր, Քոյա իր պաշտօնը կը կատարէ, ընդհանուր գոհունակութեան և խնդութեանը առարկայ դառնալով լիճին մերձակայ բնակիչներուն, որոնք ասանկով կ'օգտուին քաղաքի թութեան ու մարդկային հանճարին ամէնէն չքեղ մէկ բարիքովը, ամպերէ բարձր դիրքի մը վրայ, չ'ոգեհաւի մը գոյութիւնովը, տեղ մը ուր թերեւս թռչուններ իսկ չեն ճախրեր:

Վերջեւ Սուրհանդակ յուզեց, կնոջ՝ առնական գրասնցներու մասնակցելու կամ անոնցմէ հրաժարելու հարցը: Հետեւեալ յոգուածը, մեր կիմ գողցերէն համակրելի գրիք մը հայեացքն է ադ մասին:

ԿՆՈՋ ՎԱՏԹԱՐԱՑՈՒՄԸ

Առանց էրիկ մարդերուն նմանելու քիչ մը մութ ու անխելք գաղափարը ունենալու, պիտի ուզէի ձի նստիլ և կառք վարել: Վրայէս բա՛ն մը պիտի պակսի կ'ըսէք:— Այո՛, կը պակսի անշուշտ, բաղձանքի մը գոհացումը վայելելու համար թափած ճիգերու սիրտհատնումը, օրինակի համար, չէ՞: Ասկէ տարբեր բանի մը մի սպասէք, կը խնդրեմ:

Կ'ուզուի կամ աւելի կը պահանջուի որ մեր ազլիկները իրենց կարծիքը յայտնեն այն խնդիրին առիթով, զոր անգլիացի գրող մը մէջտեղ դրած է վերջերս. անգլիական օրագրութեան մէջ:

«Մարմնամարզը պէտք չէ ազլիկներուն համար, կը վարդապետէ եղբը այդ մարդը: Մարմնամարզական հուժկու զրօսանքները ընդհակառակը կը խաթարեն կնոջ գեղեցկութիւնը եւ մեծ վնաս կուտան անոր բարեվայելութեան: Կիները պէտք չէ քիփք խաղան, հեծանիւ նստին, ձի հեծնեն, Այդ կարգի զրօսանքներէ հաճոյք զգացող ազլիկները նիհար կ'ըլլան, տկարացած կուրծք կ'ունենան եւ իրենց վերի շրթունքներուն վրայ... մազի թելեր կը բուսնին: Ատոնք կնոջ վատթարացումը կը պատրաստեն, կարծ խօսքով մարմնամարզը կը փճացնէ եղբր ինչ հրապոյր որ կայ կնոջ յատուկ»:

Պարապ խօսք: Ես կը կարծեմ թէ խաղը չի սիրող ազլիկներն են որ նիհար ու ճղճած կ'ըլլան ընդհանրապէս: Ան կիներ կամ ազլիկը որ կը սիրէ առտուընէ մինչեւ իրիկուն իր տունին մէջ փակուիլ, կ'սպասէ՞ որ մարմինի ու միտքի զօրաւոր առաւելութիւն մը միացնէ իր անձին վրայ, կրնա՞ք գրաւ դնել որ առողջ էակի մը դէմ կը գլուխուրդայ պահուն: Անիրաւ բան մը ըսած

ըլլալու համար այդ դասակարգին, կը սիրեմ հաւատալ թէ այս երեւոյթին միակ պատճառը մեր կիներէն կամ աղջիկներէն չատերուն քիչ մը չափազանց կնոջական ըլլալն է: Անգամ մը այնպէս համոզուած են որ ձի կամ հեծանիւ նստելով իրենց արունքներուն ու զիստերուն շնորհալիութիւնը կը կորսուի, այսինչ կամ այնինչ խաղը խաղալով իրենց ձեռքերուն նրբութիւնն ու փափկութիւնը կը կարծրանայ, կը փոխուի վերջապէս: Նախապաշարում սեպեցէք, անխելութիւն սեպեցէ՛ք, բայց համոզուեցէք որ ա՛ս աս է:

Աւելին կայ:

Այդ զբօսանքներուն կամ մարմնական այդ վարժութիւններուն սիրաշար կին մը կամ աղջիկ մը՝ անպատճառ անոնց աչքին չարածճի, coquette կին մը կ'ըլլայ: Կեն մրտաճեր որ ասոնք բոլորովին տարբեր խնդիրներ են, թէ կին մը կրնայ չարածճի ըլլալ՝ առանց իր կառք վարելու ըղձանքներուն և փոխադարձաբար:

Սխալ ըմբռնուած համոզումները այնքան շատ են մեր մէջ որ, մարդ կը վարանի իր գաղափարները, ըմբռնումները, սէրերը, ատելութիւնները և կարծիքները ըսել, խօսիլ, հրապարակել անկեղծօրէն: Կը վարանանք որ մեր անունին այլանդակ ածական մը կը կցեն, կամ համբաւնուս, եթէ ունինք, մուր կը քսեն, ինչպէս կ'ըսեն ռամիկները, այնքան պարզօրէն:

Հիմա սա վայրկեանիս նոյն իսկ շատ մը բաներ կ'անցնին մտքէս: Ըղձանքներ՝ որոնք անբարոյացուցիչ նկատուած են անգամ մը մեր բոլոր դասակարգերուն մէջ առհասարակ, կեանքի հարցին վերաբերող շատ մը երազներ՝ որոնք կարելի չէ որ մարմին անեն, քանի որ հասարակութիւնն իսկ այնքան սերտօրէն կապուած է այդ ծիծառ կանխամտութիւններուն, նախապաշարումներուն, միամտութիւններուն հետ:

Չեմ ալ մեղադրեր, սակայն:

Մարդիկը իրենց ընտանեկան և ընկերակից հարցերու վերաբերող սխալ, թիւր համոզումները ճշդող, սրբազրոյներ չէ

որ վայելած են: Ինչ որ լսած են, ա՛ն գիտեն, ո՛չ աւելի ո՛չ պակաս:

Ըսի որ չեմ մեղադրեր զիրենք, անշուշտ, իմ ալ գործս չէ քարոզչութիւն դեր կատարել, բայց ինչ որ կրնամ անկեղծօրէն այս պահուս ըսել հոս, ան ալ խաղերու համար ունեցած սէրս է: Երբ խաղ կ'ըսեմ, չեմ սա զգուցի խաղերը հասկնաք, նարտը, չեմ գիտեր ինչը, սիրելի ընթերցողներս:

Առտուանց կանուխ կարգալ, կամ նուագել, ցորեկը sieste մը, իրիկուան ձի նրստիլ կամ կառք վարել, ահա՛ իմ պատասխանս:

Եւ այս պայմաններով, չեմ կարծեր որ աղջիկ մը իր կնոջական շնորհներն ու առաւելութիւնները կորսնցնելու երկիւղը ունենայ, նիհար ըլլայ, վատառողջ կուրծք ունենայ եւ կամ իր շրթունքներուն վրայ մազի թելեր տեսնէ օրին մէկը, ինչպէս կ'ըսէ անգլիացի հարցասէրը: Ընդհանրապէս ամէնէն փափուկ, ամէնէն վայելչասէր կիներն են որ ձի կը նստին, կառք կը վարեն եւ իրենց թաւափափուկ, սնդուսէ արդուզարդերէն բաժնուելով amazone կը հագնին, որ երբեմն այնքան հրաշալիօրէն վայելուչ կ'ընէ զիրենք:

Իսկ անոնք որ առնական, կազմուածք մը ունին և ոչ կանացի շարժուձևեր, ապահովաբար ձի նստելէն կամ կառք վարելէն չէ՛ որ ստացեր են զանոնք:

Չմոռնամ ըսելու որ, մարմնամարդի մասին կարծիք չունիմ. պատճառը ան է որ քիչ մը շատ կոշտ կը գտնեմ ատիկա:

Անոնք որ կը սիրեն խենթ ու խելառ հարցումներ մէջտեղ նետել, անոնք որ կը սիրեն ամիսներով պատասխաններ կարդալու հաճոյքը վայելել, թող հիմա պատասխանեն այն հարցումին, որ իրենց կազմութեան եւ գեղեցկութեան հետ կապ ունեցող խնդիր մըն է պարզապէս:

ՄԱՌԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ԲԻՐԱԿՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՅՈՒՄԸ

*Բիւրակն*ի յաջորդ թիւով, պիտի բանանք գրական մրցում մը, որ իր մէկէ աւելի հրապոյրներովը, հանելի գբադում մը պիտի ըլլայ թէ՛ *Բիւրակն*ի ամէ՛ն կարգի ընթերցողներուն եւ թէ՛ անոնց՝ որոնք պիտի մասնակցին անոր:

Մրցումը պիտի կազմէ վիպակ մը, որուն կէտը պիտի հրասարակենք կանխաւ, եւ անոր շարունակութիւնը լրացնել պիտի ըլլայ մրցակիցներուն գործը, սալով անոր եզրակացութիւն մը, ելք մը, որ *գրական տեսակետով*, *պէտք եղածին չափ յաջող ու տրամաբանական* ըլլայ:

Արդէն, վիպակին առաջին մասին հրասարակումէն ետքը, պիտի տեսնուի թէ, ան կրնայ մէկէ աւելի ելքերու յանգիլ, բայց մրցողի մը յաջողութիւնը պիտի կայանայ՝ անոր *անակնկալ, սիրուն, հոգեբանական* եւ *տրամաբանուած* ելք մը սալուն մէջը:

Մրցողներու գրութիւններուն մէջը՝ նկատի պիտի առնուին՝ ոճը, գրագիտական նաեակը եւ վիպակին տրուած ելքին յաջողութիւնը:

Մրցումին համար հաստատած ենք արժէքաւոր պարգեւ մը, զոր պիտի ծանուցանենք յաջորդ թիւով, եւ զոր պիտի ստանայ, — աւելորդ է ըսել, — առաջին հանդիսացողը:

Որովհետեւ նիւթը անանկ մըն է որ՝ ան կրնայ շատ մը ելքերով վերջանալ, որոնք մօտաւորապէս յաջող ըլլան, երկրորդ եւ երրորդ դասուած պատասխաններն ալ պիտի հրասարակուին, պատիւի յիշատակութիւնով:

Գաւառի ընթերցողներուն ալ ժամանակ տալու համար՝ մրցակցութեան մասնակցելու, անոր ժամանակ պիտի տանք մինչեւ նոյեմբեր 20, (Ը. Թ.) ուրիշ ետքը ստացուած պատասխանները անընդունելի պիտի նշանակուին:

Մրցումին մասնակցողները պէտք է պահարանի մը մէջը գտնուելէ ետքը իրենց գրութիւնը, հոն ներփակեն նաեւ ուրիշ *զոց* պահարան մը՝ ուր գրուած ըլլայ իրենց բուն անունը, քանի որ յօդուածը պէտք է ստորագրուած ըլլայ *կեղծ անունով*, բացարձակապէս:

Մրցումին քննիչ մարմինը, որ կը բաղկանայ գրական հրապարակին վրայ ծանօթ ու կարող դէմքերէ, եւ զոր պիտի ծանուցանենք յաջորդ թիւով, իր կարծիքը պիտի հաղորդէ, *Բիւրակն*ի խմբագրութեան, — առաջին, երկրորդ եւ երրորդ եղող վիպակները նշանակելով, — նոյեմբեր 30ին, որուն անմիջապէս յաջորդող *Բիւրակն*ով, պիտի հրասարակուի առաջին հանդիսացող գրութիւնը, եւ անկէ ետքը, — եթէ երկրորդ եւ երրորդներ ալ ըլլան, — միւսները, յաջորդաբար:

Իբր մրցում դրկուած գրութիւնները իրենց հակասք պէտք է կրեն «Մրցումին համար» բառերը եւ պէտք է անմիջապէս սկսին վիպակին կէս ձգուած տեղէն։

Վիպակին առաջին մասը.—մինչեւ ան տեղը՝ ուր պիտի կտրուի ան եւ ուրիշ անդին պիտի շարունակեն զայն Մրցումին մասնակցողները,—պիտի հրատարակեն *Բիւրակնի* յաջորդ թիւով, եւ ան վերնագիր չպիտի կրէ, որովհետեւ վերնագիրը պէտք է դնեն՝ մրցողները, վիպակին ելին համեմատ։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒԱԾ

ՀՐԱՇԱԼԻ ՆՈՐ ՏԱՐՐ ՄԸ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵՋ

ԱՆՈՐ ԱՀԱՐԿՈՒ ԵՒ ԱՊՇԵՑՈՒՄԻՉ ԿԱԲՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Օր աւուր յայտնէ գիտն եւ գիշեր գիշերի զԳիտութիւն»։ Հրաշալի Յայտնութիւն մըն ալ տեղի ունեցաւ մայր բնութեան ծոցին մէջ։ Ուրիշ խօսքով, Աստուած Բնութեան ուրիշ մէկ կողմն ալ բացաւ իր արարածներուն առջեւ։

Բեկիւր մէջ անուր այս զարմանալի տարրին, որ վերջերս բովանդակ գիտնական աշխարհին ցնցում մը տուաւ։ Աշխարհի հսկայ միտքեր արդէն իսկ սկսած են գործել անոր վրայ՝ անոր կարեւորութիւնները մարդկութեան ծառայութեանը դնելու համար։ Այս մեծ գիւտը եղաւ կնոջ մը ձեռքով, Բարիզի մէջ, եւ իգական աշխարհի մէջ ցնծութեան ընդհանրական զգացում մը արթնցուց։ Զարմանալի գոյութիւն մըն է ան, որովհետեւ կը հաղորդէ ջերմութիւն, լոյս եւ ոյժ շարունակական հոսանքով մը, առանց կորսնցնելու ո եւ է մաս իր ոյժէն։ այսինքն կուտայ եւ կ'այրի բայց չսպառիր։ Լորտ Բէլվին, աշխարհի մեծ բնագէտներէն մէկը եւ Սըր Ուիլիամ Գրուքս, անգլիացի համալսարանի տարրաբանը, ցարդ անկարող եղած են գտնել, բացատրել Բեկիւրին ոյժին աղբիւրը։ Հաշուուած է որ եթէ 15 րոտնաչափ

երկայն եւ 18 րոտնաչափ լայն սենեակի մը մէջ կէս քիլօկրամ բեկիւր մը գետեղուի, ո'չ միայն սենեակը պիտի տաքցնէ եւ լուսաւորէ, այլ նաեւ առանց իր ոյժէն մասնիկ մը իսկ կորսնցնելու, դարերով պիտի կրնայ աճագին մեքենաներ դարձնել հոն։ Այս արթիւ սակայն, պէտք է յիշել թէ, այդ սենեակին մէջ կենդանութեան շունչ ունեցող ո եւ է էակի մը ապրիւր կարելի չպիտի ըլլայ, որովհետեւ Բեկիւրի հրաբորւթ ճառագայթները պիտի ուտեն, լափեն ամէն գործարանաւոր մարմին։ Բոլոր ուրիշ գոյացութիւններ օդի չափ դիւրահաղորդ եւ թափանցիկ են Բեկիւրի ճառագայթներուն առջեւ, որոնք կը թափանցեն պողպատի, կապարի, սնդիկի, թիթեղի, պղինձի, զինկի եւ երկաթի մէջէն, իբր թէ այս կոշտ մարմինները ալիւրի մաղ ըլլային։ Նստէ մութ սենեակի մը մէջ, աչքերդ կապէ քառածալ թաշկինակով մը եւ գլխուդ վրայ անցուր կապարեայ տուփ մը՝ Բեկիւրի ճառագայթները պիտի տեսնես կապարեայ տուփին, թաշկինակիդ եւ աշակուպերդ մէջէն։ Եթէ ցորենահատի մէկ տասներորդ ծանրութեամբ Բեկիւր կրես զրպանիդ մէջ չաբաթ մը,

տարրին ջերմութեան սաստկութիւնը պիտի թափանցէ մորթիդ և ետխը պիտի բանայ հոն : Մորթը այսպէս այրած է մինչեւ իսկ տարրը գնելով պղինձէ խողովակի մը մէջ և ան ալ պարփակելով ապակիով : Բէսիլըմի ճառագայթները կը թափանցեն մեզ ծանօթ ամէն գոյացութեան մէջէն : Բէսիլըմով լուսանկար քաշուած է՝ մինչեւ իսկ պատկերելի առարկային երեսը ծածկելով հաստ պողպատեայ թերթով մը :

Թերեւս այս բոլորը ընթերցողին թուի «Արաբական Գիշերներ»-ու պատմութիւն մը : այնպէս չէ սակայն : Տարրաբանութիւնը ամէնէն դրական գիտութիւնն է, և անով հաստատուած իրողութիւնները հրեղէն բովաւորէ կ'անցնին : Նորագիւտ տարրին հրաշքները ա'յնքան զարմանալի են որ մարդ յապուշ կը կրթի անոր առջև : Բէսիլըմին կարողութեանց կէսը ըսուած չէ դեռ : Ամբողջ աշխարհի գիտունները իրենց ուշադրութիւնը անոր նուիրած են, և թերեւս անոր մէջ պիտի գտնեն նորագոյն և շատ աւելի զարմանալի յատկութիւններ : Թերեւս երկրագնդիս մահկանացուներուն համար բարեբաղդութիւն է որ Բէսիլըմը այնքան քիչ է հիմա : Ան հիմա կը գտուի կը հանուի փիզպլեմէն որ իւրեքիլըմի մթազոյն կանանչ խառնուրդ մըն է որ գլխաւորաբար կը գրտնուի Պոհեմիաի Հարց լեռներուն և Անգլիոյ Քորնվոլ քաղաքին մէջ : Տարրալուծութեան մէջ փիզպլեմը կ'ենթարկուի խիստ փափուկ և կնճռոտ գործողութեանց, եւ ան ալ ամբողջ թոնս մը փիզպլեմէն պիտի քննես 15 ցորենահատ Բէսիլըմ գտնելու համար : Մինչեւ որ նորագիւտ տարրին ֆիզիքական և քիմիական յատկութիւնները լատագոյն կերպով հասկցուին, այսքան փառաքանակ արտադրութիւնը առաւելութիւն մը պէտք է նկատուի : Որովհետեւ կէս քիլոկրամ Բէսիլըմ՝ մեծ սենեակի մը մէջ գտնուող ամէն մարդ կրնայ սպաննել, եւ եթէ մէկ տասներորդ ցորենը կրնայ հանդերձին թափանցելով մորթը այրել, մարդկութեան ճակատագիրը ի՞նչ պիտի ըլլայ եթէ քանի մը թոնս մէկէն գտնուի : Բէսիլըմը հիմա այնքան

սուղ է որ միայն հարուստ գիտունները կրնան քննել զայն : Իր ծանրութենէն աւելի ազամանդ կ'արժէ : Ուր մնաց ոսկի եւ արծաթ, որոնք անարժէք բաներ են անոր հետ բաղդատամբ : Մէկ կրամը կամ 15½ ցորենահատը 700 անգ. ոսկի է. իսկ մէկ քիլոկրամը, ազնիւ ընթերցող, չնչի՛ն գումար մը—630,000 ոսկի : Վերջերս Նիւ-Եորքի բընապատմութեան մուսէոնին մէջ միայն երկու ցորենահատ Բէսիլըմ ցուցադրութեան դրուեցաւ, եւ աւելի ուշադրութիւն գրաւեց քան ահագին փիղ մը :

Բէսիլըմի գիւտը պատահմունքի արդիւնք չէր այնչափ, որչափ համբերատար խուզարկութեան մը : Քանի մը տարի առաջ երբ Մ. Հանրի Պէքէրէլ իւրեքիլըմի աղբերուն վրայ խուզարկութիւն կը կատարէր, գտաւ թէ անոնցմէ ելեկտրոններու անընդհատ հոսանք մը կը ըլլար : Պէքէրէլ իւրեքիլըմի մասին այս գիւտը ըրաւ որովհետեւ անկէ առաջ գտած էր թէ ելեկտրականացեալ մարմին մը չընկալուող օդն ալ ելեկտրականութեան հաղորդիչ միջոց մը կը դառնար, նաեւ գտաւ թէ իւրեքիլըմի աղբէն ըլլաող ճառագայթները կը թափանցեն հաստ եւ անթափանցիկ մարմիններու մէջէն, ինչպէս են զանազան մետաղներ : Տիկին Քիւրի եւ իր ամուսինը, որ ծանօթ Ֆրանսացի գիտնականներ են, Պէքէրէլի գիւտը չօգտփող խուզարկութեանց սկսան : Քանի որ իւրեքիլըմ և քօրիլըմ փիզպլեմէն կը գտուէին, անոր մէջ ուրիշ տարրեր ալ փնտռել սկսան : Քանի մը տարիներու համբերատար խուզարկութենէ վերջը Տիկին Քիւրի յաջողեցաւ զատել Բէսիլըմի աղբը փիզպլեմէն : Ահա այսօր իգական աշխարհին յաղթական խնդումներուն և որոտընդոտ ցնձութեանց առիթը : Տիկին Քիւրի գտաւ թէ Բէսիլըմին աղբը ինքնաբերաբար լուսափայլ էին, եւ թէ լոյս ճառագայթելու ոյժը կը հաղորդէին այն ամէն մարմիններուն որոնց հետ Բէսիլըմը շփման կուգար : Զոր օրինակ, բաժակ մը որուն մէջ Բէսիլըմ դրուած է անգամ մը, Բէսիլըմը հանուելէ վերջն ալ իր լուսափայլութիւնը կը

պահէ։ Սըր Ուիլիեմ Բրուքս, որ Բրուքս խողովակներուն հնարիչն է և աշխարհահռչակ տարրագէտներէն մէկը, բեքիլըմի վրայ քանի մը փորձեր կատարած ատեն գտաւ թէ բեքիլըմի դաշող ապակեայ բոլոր սրուակները եւ զանազան խողովակները լուսաճաճանջ գորութիւն կը ստանան, և լոյս կը ճառագայթեն անթափանցիկ պատի մը հանդէպ։ Անշուշտ բեքիլըմի ճառագայթները տեսանելի են խաւարի մէջ։ Բեքիլըմը կը գրուի թանձրաքարտի մը մօտ որուն մակերեսը ներկուած է զինկ սլիֆայսով (Zinc sulfide), թանձրաքարտին վրայ նախելով հիանալի լուսաճաճանջութիւն մը կը տեսնուի։ Բեքիլըմի ելեկտրոնները անընդհատ հոսանքով մը կը ուժգնուին թանձրաքարտը, եւ մութ գիշեր մը հազարաւոր մէտէորներու պայթելու շողշողունութեան կը նմանին։ Թանձրաքարտին դաշող լուսամասնիկները գեղեցիկ կանանչ երանգ մը կը ստանան։ Սովորաբար գոյացութիւններէ բխող ճառագայթներ կրնան մէկդի քշուիլ օդի զօրաւոր հոսանքով կամ ելեկտրական մագնիսով։ Սըր Ուիլիեմ գտաւ թէ ո՛չ օդի հոսանքը եւ ոչ իսկ ելեկտրական մագնիսը կարող էին բեքիլըմի ճառագայթները իրենց ուղղութենէն շեղել։ Անոնք իրենց անընդհատ ուղղութիւնը կը պահէին։ Բեքիլըմի ճառագայթները մէկ երկվայրկեանի մէջ 95,000 միլոն արագութեամբ կը շարժին։ Ան 100,000 անգամ աւելի գործունեայ է իր ճառագայթներու շարժման մէջ՝ քան իւրեքիլըմը, որ ցարդ կը կարծուէր թէ աշխարհի վրայ ամէնէն գործոն գոյացութիւնն է։ Սըր Ուիլիեմ Բրուքս ըսած է թէ «մէկ կրամ բեքիլըմի ելեկտրոններէն բխած ոյժը բաւական է ամբողջ Բրիտանական Նաւատորմը վեր Ալպեաններու սարերը նետելու»։ Լորտ Բէլլիին երբ խուզարկութիւն կ'ընէր ստուգելու համար թէ բեքիլըմ իր կորովէն կը կորսնցնէ՞, գտաւ թէ մէկ քառակուսի սանդիմէյր բեքիլըմ մէկ երկրիոն տարինը ճառագայթ արձակելէ վերջը՝ իր ծանրութենէն հազիւ պիտի կորսնցնէ մէկ միլիկրամ (մէկ հազարերորդ կրամ)։ Ուրիշ

խօսքով, անիկա անսպառ է յաւիտեան, քանի որ բեքիլըմը ո՛չ իր ոյժը եւ ոչ իսկ ծանրութիւնը կը կորսնցնէ։

Հետաքրքրական հարցումը հիմա սա է. «Իր զարմանալի ոյժը և կորովը ո՞ր կէտէ կը բխի. իր ոյժին աղբիւրը ո՞ր է»։ Այս մասին քանի մը բացատրութիւններ տրուած են, սակայն ատոնց ոչ մէկը ղեռ գոհացուցիչ նկատուած է, որովհետեւ երեւոյթները չի բացատրեր։ Սըր Ուիլիեմ Բրուքս կը հաւատայ թէ բեքիլըմ կը վերստանայ իր կորովը՝ չըջապատող մթնոլորտին մէջ ցըրուած հիւլէներէն։ Ուրիշ գիտնականներ կը խորհին թէ՝ անոր ճառագայթները կը բղձնին միլիոնաւոր տարիներու ամբարուած արեւալոյսէն։ Դարձեալ, ուրիշներ կը խորհին թէ նիւթը կամ գոյացութիւնները «չորրորդ վիճակ մը ունին, որուն մասին արդի գիտութիւնը ոչինչ գիտէ»։ Բեքիլըմ իր ծանրութենէն եւ ոյժէն առանց բան մը կորսնցնելու գործ կատարելու զարմանասքանչ կարողութեամբ յեղաշրջած է գիտուններու կանխակալ կարծիքները ոյժի պահպանման մասին։ Ամէն մարդ գիտէ թէ երբ ո եւ է գործ կը կատարուի, ոյժի եւ ծանրութեան կորուստ մը տեղի կ'ունենայ, և այդ կորուստին տեղը պէտք է լեցուի միջոցով մը, ապա թէ ոչ արդիւնքը սպառում եւ մահ է։

Եւ սակայն բեքիլըմ ոչինչ կը կորսնցնէ։ Ան ոչ միայն լոյս, այլ նաեւ ջերմութիւն կուտայ։ Բեքիլըմէ ճառագայթող ջերմութիւնը ա՛յնքան սաստիկ է որ մէկ ժամուան մէջ իր ծանրութեան չափ սառ կը հալեցնէ։ Աս ջերմութիւնը ո՞րէն կուգայ, կամ թէ ջերմութիւնը ի՞նչպէս կրնայ շարունակուիլ՝ սառը հալեցնելէ վերջը։ Ահա հարցումներ, որոնց գիտութիւնը առ այժմ գոհացուցիչ պատասխան մը չի կրնար տալ։ Անոնք որ մշտնջենաւոր շարժման կը հաւատային՝ բեքիլըմի մէջ իրենց տեսութիւնները հաստատող փաստ մը գտած կը թուին։ Նորագիւտ տարրէն շատ մը զարմանալի յատկութիւններ կ'ակնկալուին, և գիտնականները կ'ընդունին թէ՝ անոր կարելիութիւնները գրեթէ

աներեւակայելի եւ անըմբռնելի են : Սըր Ուիլեմըմ Գրուքս , Լորտ Գէլվին եւ այր եւ տիկին Գիւրիներ կը կարծեն թէ բեքիլըմ ախարհի մէջ մեծագոյն գիտական առարկաներէն մէկը պիտի հանդիսանայ : Անշուշտ այս տարրին վաճառականական եւ բժշկական կարելիութիւններն ալ մեծ են : Եթէ գնդասերի մը ծայրին չափ բեքիլըմի կտոր մը պղինձի խողովակէն , զայն շրջապատող ապակիէն եւ հանդերձէն թափանցէ՝ կրնայ մորթը այրել , ուրեմն ջղային գրութեան վրայ կազդուրիչ մեծ ազդեցութիւն ունենալու է : Մինչեւ իսկ կատարելապէս կոյրերու տեսողութեան ջիղը զգայուն է բեքիլըմի ճառագայթներուն : Գանի որ բեքիլըմ լուսանկարչական ոյժ ալ ունի , թերեւս կոյրերուն տակաւին յոյս կայ՝ տեսնելու պատկերներ :

Իբր զեզ՝ բեքիլըմը դեռ փորձուած չէ , թէեւ բժշկական հեղինակութիւններէ ոմանք մեծ արդիւնքներ կ'ակնկալեն անկէ : Կլասկո Համալսարանին բրոֆէսորներէն մէկը կը թելադրէ որ եթէ Բրոֆ. ժաք Լէօպ կրնայ գրեթէ կեանք ստեղծել քիմիականօրէն սերմնաւորելով ծովախողեր , ինչո՞ւ մեռելները չկրնան յարուցուիլ և անմահ մնալ , առնելով բեքիլըմի բաղնիք եւ ջիղերու կազդուրում : Գանի որ բեքիլըմ կորովը մշտնջենաւոր է , անով կազդուրուած ջիղերը բնաւ պիտի չմեռնին :

Հոս ներուի ինձ տարբերիլ ակնաւոր բրոֆէսորէն : Բեքիլըմի կորովը մշտնջենաւոր կրնայ ըլլալ : Սակայն ատիկա՝ կէտ խնդրին միայն մէկ կողմը կը հաստատէ : Մարդկային ջիղերը բեքիլըմի մշտնջենաւոր կորովը օծելու , իւրացնելու համապատասխան մշտնջենաւոր կորով ունի՞ն : Բժշկութեան մէջ ապացուցուած իրողութիւն է որ՝ չափազանց զրգուումը սպառում կ'ենթադրէ : Ծիչից այս պատճառով է որ առաջին անգամ միայն գաւաթ մը օղիով գինովցած մարդիկ՝ վերջ ի վերջոյ քանի մը գաւաթներ կրնան առնել առանց գինովաւելու , և զանոնք գինովցնելու համար աւելի պէտք է տաս , եւ այս ընթացքին մէջ պի-

տի գայ օր մը՝ երբ մարդուն ջղային զրուութիւնը բնաւ չկրէ կազդուրումի ազդեցութիւնը , ինչ որ ըսել է սպառում : Մինչեւ որ մարդկային ջիղերը յաւիտենապէս զրգուումելու ընդունակութիւն չստանան , մարդուն երկրիս վրայ անմահ դառնալուն վտանգ չկայ :

* * *

Հիմա հոս երեւակայենք բեքիլըմի կատարելիք գործերը :

Ապագայ պատերազմի մը մէջ ա՛յն տէրութիւնը յաղթող պիտի հանդիսանայ , որ ունի ամէնէն աւելի բեքիլըմ : Գանի որ բեքիլըմի ճառագայթները կրնան թափանցել պողպատի ամենահաստ խաւերէն , պողպատապատ մարտանաւերը ինչի՞ պիտի ծառայեն : Տարակոյս չկայ թէ Գրուքս եւ ուրիշներ պիտի հնարեն թնդանօթներ՝ նետելու բեքիլըմի ուռմբեր , կամ թերեւս բանակներ իրար պիտի այրեն տոշորեն բեքիլըմ նետող անդրադարձիչներով : Ասոնք , սակայն դեռ վարկածներ են սոսկ :

Ահա ուրիշ կիրարկում մըն ալ , եթէ բեքիլըմ բաւական մեծ քանակութեամբ արտադրուի , քաղաքի մը տունները կրնան ներկուիլ զինկ սրկիւսով , և փողոցի լապտերներուն մէջ բեքիլըմ զրուելով՝ քաղաքը մշտնջենաւորապէս լուսաւոր կրնայ մնալ : Վառարանին մէջ զրուած կտոր մը բեքիլըմ մշտնջենաւոր ջերմութիւն պիտի տայ՝ եփելու համար համանդամ կերակուրներ :

Գիտական խուզարկուներէն ոմանք կը խորհին թէ՝ բեքիլըմի գիւտը պիտի առաջնորդէ ուրիշ մեծագոյն գիւտերու , որով երեւան պիտի գայ «ոյժի գաղտնալից և խորհրդաւոր ձեւ մը , որ պիտի նսեմացնէ մեր արդի գաղափարները՝ այս մասին» , և թէ «հաւանօրէն ցոյց պիտի տայ զօրութեան ազդիւր մը , որ պիտի յեղաշրջէ մեր ձեռակերտները» : Ոմանք կը կարծեն թէ բեքիլըմի Գուրիւն (Radicity) ելեկտրականութեան տեղը պիտի բռնէ , որովհետեւ ատիկա կախում պիտի ունենայ միայն բեքիլըմի քանակութենէն՝ երկրիս մակերեսին վրայ : Բէտիմականութեան դարը այնքան աւելի զար-

զացեալ պիտի ըլլայ բաղդադմամբ ելեկտը-
րականութեան դարուն, որքան շոգիի դարը
եղաւ քարի դարուն վրայ: (*)

ՏԲԴ. Շ. Ս. ՃԵԼԱԼԵԱՆ

(*) Արտատպելութեան գործունէութիւնն էն
աս սքանչելի յօդուածը, այլ ընդ այլոյ մը-
տածունքներու տեղի չտալու համար, զոր
ունենան թերեւս աս ու ան, կ'ուզենք դի-
զել տալ որ, արտատպութեան գործունէութիւնը օգ-
տակար կը համարինք մենք եւ remplissage
կամ նիւթի սով չենք նկատեր զայն
երբեք. — ընդհակառակը: Ան տեսակ յօդուած-

ներ՝ որոնք իրենց մասնաւոր մէկ շահեկա-
նութիւնովը կամ օգտակարութիւնովը կ'ար-
ժէ որ կ'արդացուն ամէն ընթերցողէ, պէտք
է արտատպութեան, որովհետեւ ընթերցող մը
անպատճառ օրը օրին հրատարակուող բոլոր
թերթերուն բաժանորդ չէ, որպէս զի հրա-
տարակուող ամէն յօդուածներ՝ իր աչքէն
չվրիպին:

Արտատպութեան գործունէութեան մեր մէջը ընդ-
հանրապէս տարօրինակ իմաստ մը տրուելուն
համար է որ, պէտք կը սեպենք մեր աս տե-
սութեան բացատրութեանը: Մ. Խ.

Արդի ժամանակներու քղբասարական գործունէութիւնը՝ իր բարդ ու բազմակողմանի
կազմակերպութիւնովը ծանօթ է: Աղ կազմակերպութիւնը եւ քղբասարական գործին
վերաբերող գործառնութիւնները՝ կը ներկայացնեն մտացնոր հանգամանք մը: Հետեւ-
եալ յօդուածը, — որ աղմակ մըն է քղբասարակութեան ծագումէն մինչեւ մեր օրերը իր
կատարելագործութեան վրայ, — գաղափար մը կուտայ ան գործունէութեան մասին,
որ գոյութիւն ունի վաղօն-քղբասարակութեան մէջը:

ԴԱՐՈՒՄ ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԾԱԳՈՒՄԸ. — ԻՐ ԿԵԱՆՔԸ՝ ՄԵՐ ՕՐԵՐՈՒՆ

Թղթատարութիւնը, ստեղծուած է՝ գո-
հացելու համար շատ կարեւոր պէտքեր և
ընկերային ամէնէն փափուկ անհրաժեշտու-
թիւններ: Ան, կերպով մը, ժողովուրդնե-
րու քաղաքակրթական զարգացումին չափին
արտայայտութիւնը եղած է: Ան՝ ընկե-
րային մարմինին կազմակերպութեանը մէջը,
կը կատարէ կատարեալ շնչերակի մը դերը:

Բաւական դժուար է թղթատարութեան
ծագումին մասին ճիշդ թուական մը որոշել:
Ինչպէս շատ մը ուրիշ հաստատութիւններ,
ան ծագում առած է հաղորդակցութեան
պէտքէն: Աղ թուականը, իւրաքանչիւր
երկրի մէջ, կը հասնի ան ժամանակամի-
ջոյին, երբ մարդիկ ունեցած են ընտանե-
կան յարաբերութիւններ ու շահեր: Ան ա-
մէն կողմ գոյութիւն ունեցած է աս կամ
ան ձեւին տակ:

Ֆրանսայի մէջ, թղթատարութիւնը գոր-

ծառնութեան բաւական հին ձեւեր ունի:
Միջին դարուն մէջ, ան զանազան ձեւերով
ներկայացած է. — ցամաքային թղթատարու-
թիւն, ծովային թղթատարութիւն: Ծա-
նօթ համալսարան մը, առաջին անգամ, ա-
նոր կեանք տուած է՝ իր աշակերտներուն
դիւրութեանը համար, որոնք իրենց ծնող-
ներուն հետ կը թղթակցէին, պատգամաւոր-
ներու միջոցով: Սակայն իրականութեան մէջ,
արդի թղթատարութեան սկզբնաւորութիւնը
ծայր կ'առնէ Լուի ԺԳ. ի թագաւորութեան
օրէն, երբ ան կը ստանար նամակներու
սակացոյցի և արտասահմանի հետ պայմա-
նագրութեան լիճակը: Թղթատարական
կառքերը կատարելագործուեցան մինչեւ ան
օրը՝ երբ անոնք իրենց տեղը տուին թղ-
թատարական շարժուն գրասենեակներուն:

Երկաթուղիներու հաստատութիւնը բնա-
կանաբար իր ետեւէն բերաւ ստեղծումը

թղթատար-վակօնի գործունէութեան, և ան կատարելագործութեամբ, զուգահեռաբար երկաթուղիներու մեծ ընկերութեանց գործին:

Երկաթուղիով թղթատարութիւնը առաջին անգամ հաստատուեցաւ 1845ին, Բարիզի եւ Հաւլոյ միջեւ, եւ որուն կազմակերպութիւնն էր՝ վակօնի մը մէջ տուփ մը, որ սահմանուած էր բովանդակելու ստացուած նամակները և զանոնք ճամբան տրուելու, իրենց հասցէին: Ատկէ ետքը, վակօնին մէջ հաստատուեցան սեղաններ, դարակներ՝ նամակներու բաշխումին համար, ճամբորդութեան միջոցին: Եւ վերջապէս, շինուեցան մասնաւորապէս թղթատարական գործին յատկացուած վակօնները:

Շատ անգամ թերեւս գտնուած էք ձեզնի... Թաց կառախումբի մը մէջ: Կամ գոնէ անոր անցնիլը տեսած էք գիշեր ատեն: Ճամբուն վրայ, երկաթուղին երկար սև գիծ մը կը ձեւացնէ. բայց մթութեան մէջ, որ ամէն կողմ կը տիրէ, ձեր ուշադրութիւնը կը գառնայ լուսաւոր կէտի մը, ուր ապաստանած ըլլալ կը թուին կեանքը ու լոյսը: Ադ կէտը որ կը ցցուի ձեզնիցէն սև զանգուածին մէջէն, ադ լուսաւոր յարկաբաժինը, ուր կը հսկեն եւ կ'աշխատին, մինչ ճամբորդները կը քնանան, ատիկա թղթատար-վակօնն է:

Ադ թղթատար վակօնին պաշտօնն է, կառախումբին մեկնելու վերջին պահուն՝ նամակներ ստանալ, ճամբան հանդիպած ամէն կայարանէ, զանոնք դասաւորել եւ պէտք եղած կողմը ճամբայ հանել:

Թղթատարութեան զարգացումը անհրաժեշտ դարձուցած է վակօններուն բազմապատկուիլը, որոնք իրարու կը միանան ուղուածին չափ, եւ կ'ընդարձակեն թղթատարական սրահը:

Առաջ այնչափ մեծ չէին աս թղթատար վակօնները, սակայն վերջերս անոնց բաղադատաբար շատ մեծերն ալ շինուեցան, ներկայ տարուան յուլիս մէկէն ի վեր 18 մէթր երկայնութիւնով վակօններ կը բանին, Բարիզի եւ Գալէի միջեւ, միջազգային թղթատարութեան համար: Ասիկա թղթա-

տարական առաջդիմութեան վերջին աղաղակն է: Այդ թղթատար-վակօնները երեք ժամուան մէջ կը կտրեն Բարիզի եւ Գալէի միջոցը, և անոնց մէջ գտնուող պաշտօնեաները՝ Լինզլիաի ճամբով հասած թղթատարութեան գործողութիւնը կը կատարեն, գործողութիւն մը՝ որ ամբողջ աշխարհի հետ կապ ունի:

Ճամբուն վրայ հանդիպած ամէն տեղէ, ադ նոր թղթատար-վակօնները կ'առնեն 4,000 արժէքաւոր նամակներ, 30,000 սովորական նամակներ և քաղաք-քաղաքներ, 35,000 թերթ կամ տպագրուած ծրարներ, չհաշուելով հազարաւոր ուրիշ ծրարները:

Ալ դիւրին է երեւակայել թէ ինչ տեսակ գործ մըն է աս:

Եւ ասիկա կառախումբի թղթատարական գործունէութիւնը՝ որ շատ պարզ բան մըն է բաղադատմամբ ան ընդարձակ ու կնճոտ գործունէութեան՝ որ գոյութիւն ունի կեդրոն թղթատուններու մէջ:

X.

Իւրաքանչիւր նախորդ շաբթուան թիւին 738րդ էջին մէջը, երկրորդ սիւնակին Յրդ տողի դիրքերէն բառը պէտք է կարդալ դիմբերէն:

Կ Ը Յ Ի Շ Ե Յ Ն Ե Ն Ք

մեր ամերիկաբնակ բաժանորդներուն որ իրենց անվճար բաժանորդագրիւնները փութով հաճին հասցնել մեզի վերջապէս:

—Նոյնպէս կը յիշեցնենք Մարգուանի մեր բաժանորդներուն՝ որպէսզի ուղղակի մեզի հասցնեն իրենց բաժանորդագրիւնը, որովհետեւ մեր գործակալը բացակայած է հոնկէ: Նոյնը՝ մասնաւորապէս Նիկոմիդիաի, Թոքատի, Մալաթիաի, Տիարպէքիի և Ատաբազարի մեր գործակալներուն:

Ստացանք Դաւթեան գործակալութիւն այն Շրջաբերականը, որով կը ծանուցուի հրատարակութեան կարեւոր ձեռնարկը՝ Ուսողութեան Դասընթացի մը որ կոչուած է մեծ դեր մը կատարելու եւ ուղագրաւ փոփոխութիւն մը մտցնելու ուսողութեան ուսումին մէջ: Տեսնե՛լ Շրջաբերականը:

Տե՛ր եւ Տնօրէն

Հ. ՍՏԵՓԱՆ Խ. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

Տպագ. ՆՇԱՆ. Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Պապը Ալի հասցէսի Իգսամ Իրագրին դիմքի 38

Կ'ուզէ՞ք ունենալ ըմպելի մը աման եւ սննդաբար ,
 Կ'ուզէ՞ք խմել նեկտար մը հոսալիքս եւ առողջաբար ,
 Կ'ուզէ՞ք ամառուան տօթագին օրերուն զովանալ ,
 Գնեցէ՛ք եւ խմեցէ՛ք խառնուրդ քեյերը զուարդարար :

ԵՍՎՐՈՒԵԱՆ ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

Ընտիր , աման եւ հոսալիքս

Թ Է Յ Ե Ր

ԵՍՎՐՈՒԵԱՆ ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

Վանառասան

քեյի խառնուրդներ

Միշտ աման ու քարձ

Կ . Պոլիս , Պահճէ Գարու , Ճէլալ Պէյ խան , Թիւ 10

ՏՊԱՐԱՆ — ԳՐԱՏՈՒՆ

Նշան Կ. Պէրպէրեան և Կարապետ Տէ-
 միրեան պատիւ ունին ծանուցանել թէ՛
 մասնաւորապէս գտաւոր վարժարաններու
 տեսչութեանց ղեւրութիւն մը ընծայելու
 նպատակով , հիմնած են նոր ԳՐԱՏՈՒՆ մը ,
 որ պիտի զբաղի հետեւեալ գործառնութիւն-
 ներով :

Կը հայթայթէ , որ կողմէ որ ուզուի ,
 ամէն լեզուէ դասագիրքեր , վէպէր , հան-
 դէսներ և ամէն տեսակ հրատարակութիւն-
 ներ , մանկապարտէզի և ֆրէզպէլեան նուէր-
 ներ և արարկաներ , ինչպէս նաև ամէն տե-
 սակ դպրոցական պիտոյք , թուղթ , տետ-
 րակ , մատիտ , աշխարհացոյց ևլն . : Իբր
 բացառիկ առաւելութիւն , դպրոցական գիր-
 քերու հայթայթման համար՝ ամենամեծ
 զեղջը կ'ընէ , 30% , իր հրատարակութիւն-
 ներուն վրայ , և վճարումներու համար
 կ'ընծայէ շատ նպաստաւոր ղեւրութիւններ :

Գրատուն-Տպարանի Տեսչութիւնը՝ կ'ըս-
 տանձնէ նաեւ ուսուցիչ և ուսուցչուհի հայ-
 թայթել , և առաջարկուած պաշտօնին հա-
 մաձայն՝ պաշտօնեայ զրկել :

Հասցէ՝

Տպագրիչ Նեան Կ . Պերպէրեան

Կ . Պոլիս , Պապ Ալի Ճատտէսի , Թիւ 38 :

Տօթ . Ն . ԷՖ . Տաղաւաբանի գործերուն
 մասուցած օգտակարութիւնը ծանօթ է ամե-
 նուն : Անոնք՝ ընդգրկելով գիտութեան զանա-
 զան նիւղերը՝ կը կազմեն ամբողջական հա-
 լաքածոյ մը գիտական աշխարհի ծանօթութեանց
 վրայ , որոնց կ'արժէ հմտանալ : Հոս կը
 հրատարակենք իր գործերուն ցանկը , զանոնք
 ունենալ փափաքողներուն համար :

Գիտական շարժում Ա. Տարի (Սպառած)	Դր.
» » Բ. » »	20
» » Գ. » »	20

Բնական Պատմ. , Ա. Հատոր (Կենդ. Հիւս- ուածարանութիւն և Մարդ. Կազմա- խօսութիւն ու Բնախօսութիւն) Դա- սագիրք երկրորդական վարժարաններու	40
---	----

Նախորդին համառօտը . Դասագիրք Նա- խակրթարաններու	8
--	---

Ծագումն Հայ տարից (Իզմիրեանց մրցա- նակով պսակուած)	10
---	----

Մանրէաբանութիւն	10
-----------------	----

Տիեզերք և իր կազմութիւնը (Ֆրանսերէն)	10
--------------------------------------	----

Առողջապահութիւն	25
-----------------	----

Մարդկային Սաղմնախօսութիւն	5
---------------------------	---

Բառացուցակ Ախտանուանց , Բ. Տիպ	3
--------------------------------	---

Տարուինականութիւն , Գ. Տիպ	3
----------------------------	---

Այս Գործերուն Կեդրոնատեղին է՝

Մաքեդոնեան Տպարան , Ֆիննանըլար , Կ. Պոլիս